ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 11 (1648) | Аўторак, 6 лютага 1962 года. | Цана 4 кап.

ЛЕПШЫЯ З ЛЕПШЫХ

Лепшыя з лепшых. Так можна коратка сказаць аб людзях, якіх народ называе сёння сваімі пасланцамі ў вышэйшы орган дзяржаўнай улады краіны. Усюды ў неабсяжнай нашай Айчыне ідзе вылучэнне кандыдатаў у дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР. І калі чытаеш іх прозвішчы, зноў і зноў успамінаеш буржуазных гора-прарокаў. З мінаю знаўцаў прарочылі яны пагібель дзяржаве Саветаў яшчэ ў тыя гады, калі рабочыя і сяляне, узяўшы ў свае рукі ўладу, не змогуць гэтую ўладу ажыццяўляць — не іх, маўляў, розуму гэта тонкая справа.

Змаглі! Навучыліся! Пасмяіцеся з прарокаў і іх спадзяванняў! Чытайце ж сёння і вы, хто не дачакаўся і ніколі не дачакаецца падобнай улады рабочых і сялян, каго вылучаем мы ў свой парламент. Былога шахцёра, а зараз самага папулярнага чалавека ў свеце, найвыдатнейшага дзяржаўнага і грамадскага дзеяча Мікіту Сяргеевіча Хрушчова і простага працаўніка, земляроба, знатнага кукурузавода Уладзіміра Канстанцінавіча Ждано. Майстра прадзільнай справы Валянціну Іванаўну Гаганаву і маладога вучонага, прэзідэнта Акадэміі навук СССР Мсціслава Усевалодавіча Келдыша. Герояў-касманаўтаў Юрыя Гагарына і Германа Цітова і калгасніцу-ільнавода з Гродзеншчыны Еву Ралінаўну Карачан.

Лепшых з лепшых называе народ сваімі кандыдатамі ў Вярхоўны Савет. І ўсім зразумела, што сярод гэтых кандыдатаў мы называем кіраўнікоў партыі і ўрада таварышаў Л. І. Брэжнева, Г. І. Воранава, Ф. Р. Казлова, А. М. Касыгіна, О. В. Куусінена, А. І. Мікаяна, М. В. Падгорнага, Д. С. Палянскага, М. А. Суслава, М. М. Шверніка, В. В. Грышына, П. Н. Дзямічава, Л. Ф. Ільічова, Б. М. Панамарова, А. М. Шэлепіна. Калектыў Мінскага камвольнага камбіната вылучыў сваім кандыдатам у дэпутаты кандыдата ў члены Прэзідыума ЦК КПСС, першага сакратара ЦК КПБ К. Т. Мазурава.

Прызнаннем вялізарнай ролі савецкай літаратуры і мастацтва ў агульнай барацьбе народа за пабудову камунізма з'яўляецца вылучэнне кандыдатамі ў дэпутаты Вярхоўнага Савета выдатных пісьменнікаў, мастакоў, артыстаў, музыкантаў. Хто з савецкіх людзей не далучыцца да думкі маскоўскіх літаратараў, якія назвалі сваім кандыдатам у дэпутаты першага сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, цудоўнага майстра слова Канстанціна Аляксандравіча Федзіна.

Адказнейшы перыяд выбарчай кампаніі — вылучэнне кандыдатаў у дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР працягваецца. Народ называе імёны сваіх лепшых сыноў і дачок.

ДЗЕЦЯМ — НОВУЮ КАЗКУ

Цікавая гутарка аб сучаснай савецкай казцы адбылася на чарговым пасяджэнні секцыі дзіцячай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў Беларусі.

Дакладчык, дырэктар Інстытута павышэння кваліфікацыі настаўнікаў І. Разанаў, гаварыў пра шлях развіцця беларускай казкі. Ён адзначыў, што сучасныя беларускія пісьменнікі плённа і паспяхова працуюць у гэтым жанры. Ёсць пэўныя здабыткі. Аднак сустракаюцца казкі, якія не маюць выразных абагульненых вобразаў. Тэмы часам бяруцца дробязныя, штучныя.

Затым выступіў Васіль Вітка. На яго думку, ствараючы казку, неабходна захоўваць яе народную аснову і ўлічваць уплыў сучаснасці. Вядома, гэта не лёгкая задача. Пісьменнік расказаў пра ўдалыя пошукі Алены Філімонавай-Кобец. Яна бярэ, здавалася б, просты, звычайны факт і робіць з яго казку.

Прамоўцы адзначылі, што, на жаль, у нас няма даследчыкаў у жанры казак. Асабліва многа гаварылася аб сувязі казкі з жыццём.

У спрэчках таксама выступілі А. Якімовіч, А. Міронаў, С. Шушкевіч, Ул. Шахавец.

НА ПРАСТОР ЖЫЦЦЯ

У нашы дні цяжка сабе ўявіць такога кампазітара, які не быў бы звязаны якім-небудзь чынам з наваколным жыццём, не вывучаў бы жыццё савецкага народа, яго спраў і імкненняў. Калі ж творца музыкі стане цурацца людзей і, адгарадзіўшыся ад іх чатырма сценамі свайго рабочага кабінета, будзе «вывучаць» жыццё толькі па газетах, радыё- і тэлеперадачах, — тады наўрад ці яго творы атрымаюцца праўдзівымі і пераканальнымі. Магчыма, з прафесіянальнага боку яны будуць зроблены бездакорна, на высокім «тэхнічным» узроўні, але слухач адразу заўважыць у іх фальш, адсутнасць шчырасці і душэўнай глыбіні ў паказе духоўнага аблічча нашага героя-сучасніка.

На IV з'ездзе кампазітарскай арганізацыі Беларусі ў справаздачным дакладзе праўлення Саюза кампазітараў, напэўна, будзе адзначана, што нашы кампазітары павярнуліся, як кажуць, тварам да народа, часта бываюць у прапагандзе сваіх твораў сярод працоўных далёкіх месц рэспублікі. Гэта сапраўды так.

Каля 200 творчых сустрэч і аўтарскіх музычных вечароў па ўсёй Беларусі арганізавала летась праўленне саюза. Беларускія кампазітары і музыказнаўцы разам з невялікімі групамі выканаўцаў (часцей за ўсё гэта былі салісты радыё) выязджалі з лекцыямі-канцэртамі або проста з канцэртнымі праграмамі ў абласныя і раённыя цэнтры рэспублікі. Нашы творцы музыкі, сустракаючыся са слухачамі народных універсітэтаў культуры, з аматарамі мастацтва, дзяліліся сваімі планамі, расказвалі аб тым, як былі напісаны тыя ці іншыя творы, а пасля гэтага нярэдка тут жа выступалі ў ролі акампаніятараў у часе выканання іх песень і рамансаў.

Аднак, гаворачы аб важнасці творчых сустрэч кампазітараў з працоўнымі, нельга не звярнуць увагу на іх некаторыя негатыўныя бакі: знешнюю параднасць і афіцыйны тон. Галоўнае ж, калі глыбей і больш сур'ёзна паглядзець, то гэтае, на першы погляд, добрае пачынанне кампазітараў мала што ім дае ў сэнсе пазнавання народнага жыцця. Ды і як можна ўведаць жыццё ва ўсім яго багацці і шматграннасці за аднадзённы-двухдзённы выезд на новабудоўлю або ў сельскі раён?! За такі кароткі тэрмін нават знаёмства з мясцовымі жыхарамі не паспееш завесці, як ужо час вяртацца назад у Мінск. А чаму б кампазітару не працягнуць сваю камандзіроўку яшчэ на некалькі дзён, каб пажыць сярод тых, каму ён збіраецца прысвяціць свае новыя песні і хоры? Але вось бяда: аказваецца, ён знаходзіцца ў залежнасці ад салістаў радыё, якія запрашаюцца праўленнем Саюза кампазітараў усяго на адзін выязны канцэрт (умовы асноўнай работы не дазваляюць надоўга выязджаць у гастрольныя паездкі). А ездзіць самому без «справы» па раёну, дзеля вывучэння калгаснай рэчаіснасці, — кампазітар лічыць нязручным і непрыемным заняткам.

Вядома, ніхто не гаворыць, што кампазітарская арганізацыя павінна адмовіцца ад формы сувязі з простымі аматарамі музыкі ў выглядзе творчых справаздач, тым больш, што гэта ў нейкай ступені дапамагае лепш папулярызаваць беларускія творы. І ў далейшым нашым кампазітарам давядзецца, безумоўна, яшчэ не раз выступаць перад працоўнымі, наладжваць з імі музычныя сустрэчы. Але як бы хацелася, каб гэтыя сустрэчы не былі падобны на звычайныя канцэрты, каб у іх адчувалася больш цеплыні і сардэчнасці, каб кампазітары і гледачы змаглі бліжэй пазнаёміцца адзін з адным і моцна пасябраваць паміж сабой.

Цяпер наконт выканаўцаў музычных праграм. Навошта членам праўлення Саюза кампазітараў кожны раз ламаць галаву над тым, дзе знайсці свабодных салістаў для выезду на раён? А чаму нельга дабіцца, каб у арганізацыі творчых вечароў кампазітараў удзельнічала і Беларуская філармонія, якая мае вялікі штат артыстаў розных жанраў? Бо пакуль на аўтарскіх канцэртах Я. Цікоцкага і Ул. Алоўнікава, Г. Вагнера і Ю. Семянякі, што час ад часу адбываюцца ў розных раённых цэнтрах Беларусі, бываюць прадстаўлены амаль адны песні і рэдка можна пачуць камерна-інструментальныя творы. Калі ж саюз дамовіцца з філармоніяй аб сумесным правядзенні музычных вечароў, канцэртныя праграмы іх стануць значна багацейшымі і разнастайнымі. На раёне можна будзе паказаць не толькі песні, але і некаторыя інструментальныя ансамблі (дарэчы, цяпер створаны ўжо пры філармоніі свой квартэт).

Нарэшце кампазітары чамусьці не выкарыстоўваюць цікавую магчымасць прыняць актыўны ўдзел у праглядзе сваіх буйных музычных твораў, калі Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР накіроўваецца на летнія гастролі па гарадах рэспублікі. Па-першае, кампазітар, выехаўшы разам з калектывам аркестра, атрымае ўяўленне аб тым, як радавы слухач успрымае яго сур'ёзную музыку, і, па-другое, сам зможа прасачыць за якасцю яе выканання.

Вяртаючыся да размовы аб кампазітарскіх сустрэчах, хочацца з усёй шчырасцю сказаць, што гэта — яшчэ не сапраўдная сувязь з народам і не лепшы спосаб узбагачэння жыццёвымі фактамі і назіраннямі. У нашы дні кожнаму савецкаму мастаку нельга быць толькі старонным назіральнікам і збіральнікам фактаматэрыялу усяго таго, што адбываецца навокал яго. Ён павінен заўсёды знаходзіцца ў гушчы народных мас, актыўна дапамагаць партыі ў стварэнні камуністычнай культуры. Прыклады глыбокага пранікнення ў жыццё і жывой непасрэднай сувязі з рабочымі людзьмі паказваюць беларускія кампазітары Ул. Алоўнікаў і Д. Лукас. На грамадскіх асновах яны ўзначалілі кіраванне культурна-выхаваўчай работай: першы — на Мінскім аўтазаводзе, а другі — на будаўніцтве Полацкага нафтаперапрацоўчага завода.

Памятаецца, у якім непрыглядным стане знаходзілася мастацкая самадзейнасць аўтазаводцаў два гады назад, пакуль над ёю не ўзяў шэфства Ул. Алоўнікаў. І якімі шматлікімі сталі аматарскія гурткі цяпер! Поспехі не прыйшлі самі сабой. Нязменна намеснікі дырэктара па культурнай частцы, ён наведвае на аўтазаводзе Уладзіміра Уладзіміравіча Алоўнікава, каб праз два гады давесці справу, даказваць, пераконваць, што ў самадзейнага мастацтва — вялікая будучыня, што ў многіх выпадках яно ўжо сёння не ўступае прафесіянальнаму. Разварушыць працоўную моладзь, уцягнуць яе ў аматарскія гурткі дапамаглі Ул. Алоўнікаву заводскія камсамольскія актывісты.

Цяпер самадзейнасць аўтазаводцаў па свайму арыгінальнаму рэпертуару і выканаўчаму майстэрству лічыцца адной з лепшых у Мінску. Сяброўскія заўвагі і кваліфікаваная дапамога, каштоўныя парады шэфа пайшлі на карысць рабочым артыстам. А што ж узамен атрымаў кампазітар? Яшчэ большае веданне жыцця і творчае гарэнне. Так, менавіта творчае гарэнне! Ул. Алоўнікаў блізка сутыкаецца з дружным калектывам, ведае, чым ён жыве, што яго больш за ўсё трывожыць і радуе. Ён прысвячае рабочым завода свае натхнёныя меладычныя песні. Гэтыя песні ідуць ад самога сэрца — такія простыя, звонкія, радасныя. І заўзяты імклівы «Марш аўтазаводцаў», і ўзор пранікнёнай лірыкі — «Дзесьці ў пасёлку» і іншыя — усе яны ўзніклі пад глыбокім уражаннем аўтара ад гераічнай працы і новага быту рабочых аўтазаводскага пасёлка.

Цікавая дружба завязалася ў Д. Лукаса з маладымі будаўнікамі Полацкага нафтаперапрацоўчага завода.

Па цэлых тыднях не пакідае Д. Лукас гіганцкую новабудоўлю: то ён спяшаецца ў партбюро і разам з яго старшынёй піша пісьмо ў Белсаўпроф, каб адпусцілі сродкі на набыццё музычных інструментаў; то збірае пры газетнай шматтыражцы пачынаючых паэтаў і просіць іх напісаць тэксты для песень пра сваіх таварышаў — перадавікоў Нафтабуда: то выступае з гутаркай аб народным Кітаі перад рабочымі якога-небудзь будаўнічага аб'екта або завода жалезабетонных вырабаў.

Галоўны ж клопат Д. Лукаса — арганізаваць да пуску першай чаргі завода самадзейны музычна-драматычны тэатр са сваім арыгінальным рэпертуарам. Задаўшыся такой мэтай, кампазітар пераканаў кіраўніцтва Нафтабуда паслаць трох таленавітых маладых рабочых на 10-месячныя рэспубліканскія курсы хормайстраў і пастаноўшчыкаў танцаў (лепш за ўсё мець свае музычныя кадры) і цяпер стараецца як мага больш уцягнуць у самадзейныя калектывы таленавітых людзей.

Як і Ул. Алоўнікаў, які даўно лічыцца «сваім» чалавекам на аўтазаводзе, Д. Лукас карыстаецца павагай і пашанай у нафтабудаўцаў. І калі кампазітар склаў пра іх першыя песні, — вестка гэтая адразу разнеслася па ўсёй будоўлі і вельмі ўзрадавала працоўную моладзь.

Тое, што робяць абодва беларускія кампазітары — узор сапраўднага служэння народу, варты ўсялякай падтрымкі і ўсеагульнага пераймання. Вось яны — маякі музычнай культуры, на якіх трэба раўняцца нашым работнікам мастацтва! Бо толькі няспынная цесная сувязь савецкага мастака з мясцовым жыццём можа ўзбагаціць яго творчую фантазію і падказаць багаты матэрыял для стварэння ў музыцы паўнакроўных, праўдзівых вобразаў герояў сённяшняга дня.

Як жа робіцца крыўдна і сорамна за нашу моладзь — нядаўніх выпускнікоў кампазітарскага факультэта Беларускай кансерваторыі, якая мала цікавіцца народным жыццём і якія на розных падставах рашылі застацца ў сталіцы. Здаецца, адзін толькі І. Лучанок адразу згадзіўся паехаць працаваць у Гомельскае музычнае вучылішча, а яго равеснікі-музыканты пасля заканчэння кансерваторыі не захацелі ехаць нікуды ў перыферыю. А вядома ж, што нашы старэйшыя дзеячы мастацтва М. Чуркін і Я. Цікоцкі ў свой час пачыналі свой творчы шлях, будучы педагогамі музычных школ у Бабруйску і Магілёве. Выкладчыцкая работа на перыферыі нікольні не перашкаджала іх творчасці. Наадварот, там яны прайшлі суровую жыццёвую школу, духоўна загартаваліся і ўзмацнелі, там жа ўпершыню адчулі глыбокае жаданне пісаць музыку.

Не да твару маладым кампазітарам, маючы вышэйшую адукацыю, спакойна адседжвацца ў Мінску тады, як іх даўно чакаюць у абласных музычных вучылішчах рэспублікі, дзе патрэба ў выкладчыцкіх кадрах надзвычай вялікая. І няхай моладзь не баіцца, што, маўляў, цяжка будзе сумяшчаць педагагічную работу з асабістай творчасцю. Прыклады мінулага гавораць аб адваротным.

Непакоіць яшчэ якасць нашых песенных тэкстаў. Рыгор Раманавіч Шырма, зацікаўлены ў папаўненні рэпертуару Акадэмічнай капэлы новымі творамі, правёў цікавы эксперымент. Ён выбраў з паэтычных зборнікаў і літаратурных часопісаў каля ста прыгожых і мілагучных вершаў і разаслаў іх кампазітарам нашай рэспублікі, РСФСР і Украіны з адной просьбай: напішыце новыя вакальныя творы. Маскоўскія кампазітары Я. Саладуха, А. Ленскі, А. Фляркоўскі хутка адгукнуліся на гэтую просьбу Р. Шырмы і прыслалі некалькі новых хораў без суправаджэння. З беларускіх жа аўтараў толькі Я. Цікоцкі і Ю. Семяняка выканалі шырмаўскі заказ, іншыя пакуль што адмоўчваюцца.

Што за прычына? Можа некаторых нашых кампазітараў не задавальняюць вершы беларускіх паэтаў, прапанаваныя Шырмам? Але чаму тады іх задавальняюць вершаваныя тэксты А. Дзеружынскага, хіба яны такія ўжо бездакорныя і дасканалыя? Не. Самі кампазітары прызнаюцца, што гэты аўтар дапускае розныя недарэчнасці ў сваіх тэкстах, але яны ў яго быццам бы «музычныя» і адразу кладуцца на музыку. Прывяду адзін прыклад:

Цудоўны Мінск расквечаны
Агнямі ў сіняве.
Людское мора вечарам
Па вуліцах плыве.
Плыве і калыхаецца
Па скверах і садах.
А моладзь усміхаецца (!)
І радасць — у вачах.
(«Мінск вячэрні» — музыка
Р. Бутвілоўскага,
словы А. Дзеружынскага).

Якая ж у гэтым вершы «музычнасць», калі ён складаецца з суцэльнага набору агульных фраз, пазбаўленых не толькі паэтычнай вобразнасці і прыгажосці, але і сэнсу. Дарэчы, «людское мора» сустракаецца ў А. Дзеружынскага і ў прыпеве другой песні амаль з аднолькавай назвай — «Вячэрні Мінск» І. Кузняцова.

Паркі зялёныя, новыя вуліцы
Моладзь завуць адпачыць,
Пары за парамі кружацца,
кружацца,
Мора людское шуміць.

У А. Дзеружынскага ёсць рад удалых песенных вершаў, але значна больш у яго сухіх, рытарычных, накшталт: «...нашы мары і любоў, радасць працы і надзей — усё нам Радзіма дала» («Наш камсамол» І. Кузняцова). Паколькі гэты аўтар піша занадта паспешліва і многа, яго тэксты часам атрымліваюцца штучнымі і вельмі агульнымі, не сагрэтымі глыбокімі чалавечымі пачуццямі.

Прыгадаю такі выпадак. На адной з музычных серад у Саюзе кампазітараў выконвалася балада пра Полацк Э. Тырманд на словы таго ж А. Дзеружынскага. Калі пры абмеркаванні праслуханых твораў хтосьці з прысутных указаў кампазітару на недахопы тэксту балады, Э. Тырманд адказала:

— А я не вельмі разбіраюся ў паэзіі. Мне прапанавалі такі тэкст, я і напісала на яго музыку.

Што можна яшчэ да гэтага дадаць? Празмернае захапленне некаторых нашых кампазітараў дэкларатыўнай агульнай паэзіяй А. Дзеружынскага, бадай, нельга нічым іншым растлумачыць, як толькі іх невысокай патрабавальнасцю пры выбары вершаў для новых песень.

Чаму пытанне аб песенных тэкстах мы закранулі ў дадзеным артыкуле? Бо калі мы гаворым аб цесных сувязях творчасці кампазітара з жыццём, то трэба сказаць, што песня — самы «дэмакратычны» і найбольш любімы народам жанр музычнага мастацтва. Каб яна дайшла да сэрца радавога слухача, патрэбна не толькі ўдалая музыка, але і добрыя паэтычныя словы. Вось Ул. Алоўнікаў і Д. Лукас, звязаныя з нашай рэчаіснасцю, са здольнымі мясцовымі літаратарамі, умеюць знаходзіць простыя, выразныя шчырыя вершы. Гэтыя кампазітары не скардзяцца на недахоп вершаў. Ім пішуць людзі ад станка — пячнік ліцейнага цэха аўтазавода К. Гляйхенгаус, майстар Нафтабуда В. Лукша і вядомыя нашы паэты П. Панчанка, К. Кірэенка і іншыя.

Выходзьце ж, таварышы кампазітары, па прыкладу Ул. Алоўнікава і Д. Лукаса на шырокі прастор жыцця, на пярэдні край барацьбы за камуністычныя ідэалы, няспынна шукайце новыя формы сувязі з народам!

Г. ЗАГАРОДНІ.

Перагорнута апошняя старонка...

Фотаэцюд А. ЖАЛУДОВІЧА.

НАРАДА РАБОТНІКАЎ БІБЛІЯТЭК

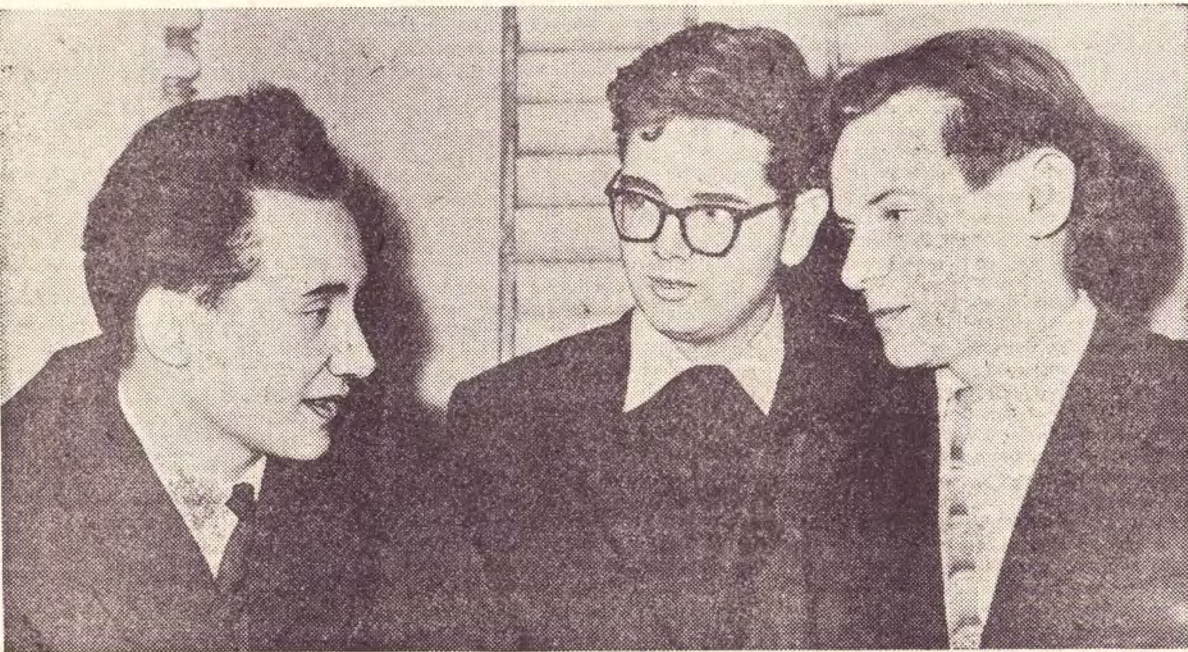
У Мінску ў памяшканні Дзяржаўнай бібліятэкі імя Ул. І. Леніна адбылася нарада работнікаў перадавых бібліятэк рэспублікі. Удзельнікі нарады расказалі аб прапагандзе ў культасветустановах рашэнняў гістарычнага XXII з'езда партыі. Б. Корсук (Дзятлаўскі раён), О. Голад (Камянецкі раён), Н. Жарыкава (Мядзельскі раён) і іншыя падзяліліся з прысутнымі вопытам сваёй работы. Прамоўцы гаварылі аб новых формах работы сельскіх устаноў культуры.

ВЕЧАРАМІ Ў КЛУБЕ

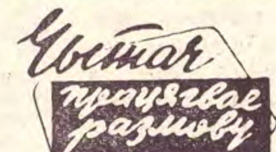
У гэтыя дні цэнтрам масава-палітычнай работы калгаса «Кастрычнік» Жыткавіцкага раёна з'яўляецца агітпункт, размешчаны ў памяшканні Дзякавіцкага сельскага клуба. Тут вечарамі заўсёды мнагалюдна. Для выбаршчыкаў праводзяцца гутаркі, лекцыі і даклады, да іх паслуг стол даведак. Днямі ў клубе прайшоў вечар адпачынку выбаршчыкаў. Агітатар, завуч Дзякавіцкай сярэдняй школы тав. Грыневіч прачытаў лекцыю «Савецкая дэмакратыя — дэмакратыя вышэйшага тыпу». Затым хлебаробы прагледзелі канцэрт мастацкай самадзейнасці.

ДА З'ЕЗДА КАМПАЗІТАРАЎ

У Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя Ул. І. Леніна адкрыта выстаўка твораў беларускіх кампазітараў. На выстаўцы прадстаўлены творы Я. Цікоцкага, Р. Пукста, М. Аладава, І. Кузняцова, а таксама музыказнаўчыя работы «Дзяржаўны беларускі народны аркестр» І. Жыновіча, «Беларуская савецкая опера» В. Сізко, «Беларускі дзяржаўны ансамбль песні і танца» Л. Мухарынскай і інш.

Нядаўна ў Мінску закончыўся агляд творчасці маладых кампазітараў. Наш фотакарэспандэнт С. Чырэшкін, пабываўшы на адным з сімфанічных канцэртаў агляду, зняў групу яго ўдзельнікаў—Д. Смольскага, С. Картэса і Ул. Чараднічэнку.

VI сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР прыняла закон «Аб ахове прыроды ў Беларускай ССР». Гэты выдатны закон выклікаў агульнае адабрэнне грамадскасці. 9 студзеня ў «Літаратуры і мастацтве» быў надрукаваны артыкул пісьменніка Уладзіміра Варно, які падзяліўся думкамі, выклікanымі законам аб ахове прыроды.

Чытач працягвае размову, пачатую Уладзімірам Варно. 16 студзеня мы змясцілі артыкул журналіста Мікалая Матукоўскага «Чалавек і прырода», а сёння публікуем вытрымкі з пісем, атрыманых рэдакцыяй.

Гуляе сякера ля Віліі

Чаму не караюць старшынь калгасаў, якія дазваляюць безгаспадарчыя, драпежніцкія адносіны да лесу, патураюць ім? У нашым Астравецкім раёне толькі летась калгасы самаўпраўна высеклі 6 720 кубаметраў лесу. Шэсць тысяч! Колькі гэта загубленых векавых дрэў, колькі гектараў аголенай, асірацелай зямлі!

Шмат разоў даводзілася мне быць ва ўрочышчы Дубнікі (толькі назва захавала з даўніх часоў успамін аб тутэйшых дубах-асілках; цяпер на іх месцы —сасновы бор). А зайдзіце ў Дубнікі цяпер. Ні дубоў, ні сосен. Знявечаныя адзінокія дрэвы, метровыя пні, груды ламачча. Як былі тут летась парубшчыкі, дык ніхто на дзялянку і не зазірнуў... І такіх знявечаных участкаў у калгасе, на тэрыторыі якога знаходзіцца ўрочышча, амаль сотня гектараў. Што для старшыні калгаса тав. Цадзіліна заклік—беражы лясы!

Вызначаецца бессардэчнымі адносінамі да зялёнага сябра і старшыня калгаса «Першае мая» Васіль Шнітко. З лёгкасцю надзвычайнай падпісвае ён налева і направа цэтлікі: «прадаць», «выдаць», «высеч». Шнітко выпраўляе машыны з лесам нават у Літву. За адзін толькі год растранжырыў «налева» больш за тысячу кубаметраў драўніны.

Даводзілася мне не раз чуць нараканні паромшчыкаў:

— Абмялела наша Вілія. От паглядзіш — скрозь вытыркаюцца з вады выспачкі, пясок заносіць рэчышча...—і сумна ўздыхаюць: — Мяняецца клімат...

Не, клімат сам па сабе не мяняецца. Гэта вінаваты мы. Радзее зялёная шчэць у поймах, і высыхае, выпарваецца вільгаць, жаўцяк наступае на рэчышча. Бо і сёння не выкаранены самаўпраўныя высечкі лесу ў прырэчнай паласе. У 1960 годзе дапусціў такое старшыня калгаса «Рассвет». Сёлета прыбярэжны бор прыйшоўся да спадобы сельгасарцелі імя Карла Маркса. І гуляе сякера ля Віліі, знішчае выратавальную засень. Парушаецца водны рэжым, не хапае разгону чароўнай Віліі. Той Віліі, прыгажосць якой народ услаўляе ў песнях. Той Віліі, казачную пекнасць якой апісалі Адам Міцкевіч, Янка Купала, Саламея Нерыс.

Навучым жа людзей шанаваць агульначалавечае, неабдымнае і неацэннае багацце маці-прыроды!

І. ГРАБЛЕЎСКІ.

ВОСЬ ТАК БЫ ЎСЮДЫ!

Летась я быў на славутай новабудоўлі Беларусі—Салігорскім калійным камбінаце. Горад беларускіх шахцёраў толькі яшчэ пачалі будаваць і адразу ж заняліся зялёнымі насаджэннямі. Дарогу, што вядзе ў Слуцк, абсадзілі вішнямі, дэкаратыўнымі дрэвамі. Цудоўна! Надзвычай прыгожа! А якая прыгажосць будзе тут праз пяць, дзесяць, дваццаць гадоў! І чаму б, здаецца, не зрабіць такую карысную справу па ўсёй Беларусі?

С. СЯМЁНАЎ,
супрацоўнік Слаўгарадскай райгазеты.

ЧАМУ?

Да гэтага часу ў Беларусі не створана Рэспубліканскага таварыства па ахове прыроды. А яно магло б праводзіць вялікую работу, папулярызуючы веды аб прыгажосці і багацці роднай прыроды. Не вывучаюцца асновы аховы прыроды ў школах, што даўно ўжо зроблена ў іншых саюзных рэспубліках. Чаму?

Г. МАРГАЙЛІК,
інжынер-лесавод.

ДАРОГУ ПЧАЛЯРАМ

Я жыву ў Целяханах. І аб некаторых незразумелых для мяне дзеяннях кіраўнікоў Целяханскага пасялковага Савета хачу напісаць. Так, перад раённым Домам культуры ёсць невялікі парк. Адным краем сваім ён спускаўся да канала, што працякае ў пасёлку, і быў тут найбольш прыгожы. Любы парк найбольш прыгожы там, дзе падыходзіць да вады.

Але не так даўно, па рашэнню пасялковага Савета, тут знялі паркавую агароджу і ўздоўж канала зрабілі вуліцу, ссекшы дрэвы, што стаялі над вадой. А рабіць тут вуліцу не было ніякай патрэбы.

Ля стадыёна ў пасёлку амфітэатрам ляжыць земляны насып. Ён вельмі ўпрыгожвае мясцовасць. І вось нядаўна яго пачалі вывозіць. Няўжо для будоўляў немагчыма браць зямлю дзе-небудзь у іншым месцы?

І яшчэ адно пытанне хочацца мне паставіць. Пытанне, важнае, па-мойму, для ўсёй Беларусі. Калісьці амаль кожная вясковая сям'я ў рэспубліцы мела пчол. Вялікія пасекі былі і ў калгасах. За час вайны пчол звялі. А яны ж апылкоўваюць расліны, даюць мёд і воск. Калгасам варта надаваць больш увагі гэтай даходнай галіне гаспадаркі. Добра было б таксама, каб гурткі пчаляроў былі створаны ў кожнай школе.

Г. ЛАНЕЎСКІ,
настаўнік.

ГЕРАІЧНАМУ ЧАСУ—ВЯЛІКУЮ ЛІТАРАТУРУ

У НОВЫХ УМОВАХ

Два дні (30—31 студзеня) працягваўся пленум праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. Надзвычай важнае пытанне было вынесена на абмеркаванне яго — аб задачах пісьменніцкай арганізацыі ў сувязі з рашэннямі XXII з'езда КПСС. Старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў, дэлегат XXII з'езда КПСС Пятрусь Броўка ў сваім дакладзе падрабязна расказаў пра тыя задачы, што стаяць перад нашай беларускай літаратурай па выхаванню чалавека камуністычнага грамадства, па дапамозе нашай роднай камуністычнай партыі ў ажыццяўленні гістарычных рашэнняў XXII з'езда КПСС.

Партыя запісала ў сваёй Праграме: цяперашняе пакаленне савецкіх людзей будзе жыць пры камунізме, будзе карыстацца тымі матэрыяльнымі і духоўнымі здабыткамі, якія прынясе з сабою камунізм — самае дасканалае чалавечае грамадства.

«Складаная і вельмі адказная задача стаіць сёння перад кожным будаўніком камунізма, у тым ліку і перад кожным працаўніком літаратуры і мастацтва, — гаворыць дакладчык. — Але пасля XXII з'езда КПСС як ніколі вялізарныя нашы магчымасці, бязмежныя перспектывы, як ніколі мы маем поўную мажлівасць усім сваім розумам і сэрцам на ўсю сілу сказаць сваё слова аб нашым непаўторным часе, аб непаўторных яго героях, якія сваім розумам, сваімі рукамі ствараюць сапраўдны цуд на зямлі».

Час, калі ідзе ліквідацыя рэштак культу асобы, калі XXII з'езд развінуў прастору для сапраўднай натхнёнай творчасці ва ўсіх галінах нашага жыцця, тым і характэрны, што ўзняў творчыя сілы, даў магчымасць разгарнуць крылы ўсім працаўнікам грамадства. Мы з'яўляемся не толькі сведкамі, але і ўдзельнікамі таго грандыёзнага творчага працэсу, які адбываецца ў нашай краіне. Літаратура як адна з важнейшых галін ідэалогіі не можа, не мае права адставаць ад імклівага развіцця нашага грамадства, скіраванага ў камунізм. Пра гэта вельмі шчыра і падрабязна гаварылася на пленуме. Кожны з прамоўцаў падкрэсліваў, што цяпер для творчасці стварылася выключна спрыяльная атмасфера.

— XX і XXII з'езды нашай партыі, — гаворыць Аляксей Русецкі, — нанеслі знішчальны ўдар па культу асобы, які стрымліваў творчую і навуковую думку, затармозваў духоўнае развіццё нашага грамадства. Творчае вырашэнне нашай партыяй праблем жыцця з'яўляецца найвялікшым прыкладам таго, як трэба асэнсоўваць факты і з'явы жыцця ў святле нашай перспектывы, нашай будучыні. Многія з нас дажывуць да камунізма, і таму сёння ўсе нашы ўчынкі, наша жыццё мы павінны вымяраць па нормах камуністычнай маралі, якая патрабуе грамадскай прынцыповасці, чэснасці ва ўсім і ўсюды, па творчых адносінах да працы. І мы, пісьменнікі, павінны паказаць у сваіх творах гэта новае, камуністычнае стаўленне да працы, да выканання норм нашага сацыялістычнага грамадства.

Цяпер кожны пісьменнік, — зазначае А. Карпюк, — мае магчымасць пісаць праўдзіва, шчыра, не баючыся, што яго абвінавацяць ва ўсіх смертных грахах, як гэта было яшчэ не так даўно. Зусім іншая абстаноўка стварылася ў краіне, у самой партыі.

Павел Кавалёў гаворыць аб тым, што XXII з'езд партыі расчысціў дарогу для творчасці сатырыкаў і гумарыстаў. Таварыш М. С. Хрушчоў у сваіх прамовах неаднаразова падкрэсліваў неабходнасць сродкамі сатыры і гумару весці непрымірымую барацьбу супраць такіх перажыткаў капіталізму, як гультайства, дармаедства, п'янства і хуліганства. За апошнія гады створаны найлепшыя ўмовы для разгортвання крытыкі і самакрытыкі, для развіцця жанра сатыры і гумару. Даволі сказаць, што часопіс сатыры і гумару «Вожык» дасягнуў вялікага для нашых часопісаў тыражу — 50 тысяч экземпляраў. Пры часопісе выдаецца бібліятэчка «Вожыка» з шасці кніжак на год. Гэта стварае ўмовы для больш плённай работы пісьменнікаў у гэтым баявым, наступальным жанры. Тав. Кавалёў заклікае пісьменнікаў больш актыўна працаваць у жанры сатыры і гумару і тым самым памагаць партыі ў выкараненні са свядомасці людзей прыватнаўласніцкіх звычак, усяго таго, што супярэчыць маральнаму кодэксу савецкага чалавека, які вызначан Праграмай нашай партыі. Прамоўца ўносіць практычныя прапановы, накіраваныя на актывізацыю ў галіне сатырычнага жанра.

Духоўны свет савецкага чалавека становіцца ўсё больш шырокім, а гэта вымагае ад літаратуры глыбокага ўтаржэння ў працэсы самога жыцця.

— Мне недарэчнай здаецца, — гаворыць Васіль Барысенка, — тая дыскусія, якая не так даўно вялася на старонках друку пра «фізікаў» і «лірыкаў». Прагрэс нашай сучаснай навукі выклікае здзіўленне, і чым далей, ён яшчэ будзе большы. Але гэта ні ў якім разе не азначае, што гіганцкі тэхнічны прагрэс замінае развіццю духоўнага свету чалавека. Наадварот, тэхнічны прагрэс спрыяе яшчэ большаму ўздыму культуры, інтэлектуальнаму ўзбагачэнню чалавека, усебаковаму ўдасканаленню яго. І таму, як гэта было адзначана ў рашэннях XXII з'езда партыі, роля нашай літаратуры ў камуністычным выхаванні працоўных нязмерна ўзрасце. Але разам з тым узрастуць і патрабаванні не толькі да ідэйнай напоўненасці твораў, але і да іх мастацкай дасканаласці. Відавочна, што задачы пісьменнікаў з цягам часу будуць ускладняцца, бо літаратура наша павінна стаць самай дасканалай па майстэрству, па сваіх эстэтычных якасцях, і не можа быць ніякай спрэчкі паміж «фізікамі» і «лірыкамі».

Звяртаючыся да мінулага, Рыгор Няхай гаворыць аб тых цяжкіх умовах, у якіх даводзілася працаваць пісьменнікам у гады панавання культу асобы. Пісьменнік вымушан быў часам пісаць пра жыццё не так, як ён яго бачыў, а так, як яно ўяўлялася паводле некаторых тэорый, у прыватнасці, «тэорыі» бесканфліктнасці. Цяпер жа мы маем магчымасць і абавязаны пісаць праўду, не збядняючы і не прыхарошваючы самога жыцця. Яно само па сабе настолькі багатае, у ім столькі яркіх фарбаў, што, лёгшы на палітру мастацкага твора, яны дадуць такі твор, які будзе хваляваць чытача сваёй глыбокай праўдзівасцю, героі яго будуць вабіць, захапляць, клікаць наперад.

ГРАМАДЗЯНСКАЯ АДКАЗНАСЦЬ МАСТАКА

— Рэха XXII партыйнага з'езда ўзрушыла ўвесь свет, — пачынае сваю прамову Анатоль Вялюгін. — Праграма будаўніцтва камунізма, якую прыняла наша партыя, сапраўды грандыёзная не толькі па маштабах самой работы, але і па тым, што ўнясе ў нашы душы яе ажыццяўленне. І той, хто сёння бярэцца за пяро, каб пісаць пра нашую сучаснасць, павінен адчуваць найвялікшую адказнасць, бо ён піша для будаўнікоў і пра будаўнікоў новага чалавечага грамадства. Сапраўды, удумайцеся, таварышы: хутка наша Беларусь стане марской дзяржавай — праз яе будзе праходзіць водны шлях «з варагаў у грэкі». Як гэта грандыёзна, колькі гэта патрабуе ад нас, пісьменнікаў, энергіі, таленту для таго, каб не застацца ў даўгу перад нашымі сучаснікамі і перад нашымі нашчадкамі, якія будуць захапляцца гераізмам сённяшняга савецкага чалавека. Трэба, каб наша пісьменніцкае слова пра сваю эпоху было словам самага высокага гучання.

Сакратар Саюза пісьменнікаў СССР Вадзім Кажэўнікаў гаворыць падрабязна пра задачы савецкіх пісьменнікаў у будаўніцтве камуністычнага грамадства. Літаратура — гэта калектыўны наш вопыт, і мы павінны збіраць яго па крупінцы. І нам, пісьменнікам, таленавітым і менш таленавітым, належыць быць памочнікамі партыі ў вялікай справе фарміравання камуністычнай свядомасці чалавека. Гэта павінны рабіць мы, а не нейкі там будучы геній. Мы павінны ўзнімаць сваімі творамі савецкага чалавека на тую вышыню свядомасці, якая адпавядае сённяшняму ўзроўню будаўніцтва камуністычнага грамадства. Але для таго, каб гэта мы рабілі добра, мы самі павінны быць лепшымі. Калі мы сёння гаворым пра маральны кодэкс будаўнікоў камунізма, дык нашы сэрцы поўняцца захапленнем тымі рысамі, носьбітамі якіх павінен быць кожны чалавек. І калі кожны з нас адлюструе хоць бы некаторыя з гэтых рыс, увасобіць іх у характарах сваіх герояў, дык нашы творы будуць па-сапраўднаму сучасныя, цікавыя. Але для гэтага трэба ў першую чаргу выпрацаваць такія рысы ў самога сябе. Вось чаму кожны мастак павінен павышаць сваю камуністычную свядомасць, удасканальваць свой унутраны свет.

— Ваш пленум, — гаворыць далей В. Кажэўнікаў, — прысвечаны абмеркаванню важнейшага пытання, ён закліканы вызначыць шляхі рэалізацыі тых задач, якія паставіў перад савецкай літаратурай партыйны з'езд. XXII з'езд партыі з'яўляецца трыумфам новага курсу партыі, а прынятая на ім Праграма — вышэйшае дасягненне грамадскай навуковай думкі. У ёй увасоблены філасофскія, палітычныя, эканамічныя і маральныя асновы ўсеабдымнага плана будаўніцтва камунізма. Гераічная работа партыі і нашага народа паміж XX і XXII з'ездамі стварыла тыя матэрыяльныя і ідэалагічныя асновы, якія сталі непахіснай заканамернасцю для пераходу ў новы гістарычны перыяд, перыяд разгорнутага будаўніцтва камунізма. І гэты вялікі подзвіг партыі і народа трэба адлюстроўваць з гістарычнай праўдзівасцю. Вось чаму такая важная для нас сучаснасць, бо ў ёй усе тыя працэсы, якія далі магчымасць партыі, народу падысці да будаўніцтва камуністычнага грамадства.

У выступленнях таварышаў на пленуме многа і глыбока гаварылася аб адказнасці пісьменніка перад сваім часам, перад народам. Сапраўды, ва ўмовах той атмасферы, якая стварылася ў краіне пасля ліквідацыі культу асобы, калі наша партыя надае столькі ўвагі літаратуры, па-бацькоўску клапоціцца пра яе, мы не можам, мы не маем права не адказаць на гэтыя клопаты творчай актывізацыяй. Як адну з найважнейшых партыя паставіла задачу: глыбока і ўсебакова вывучаць і адлюстроўваць у мастацкіх творах нашу гераічную сучаснасць. Партыя назвала пісьменнікаў сваімі памочнікамі ў барацьбе за камунізм, яна ім адвяла вельмі вялікую ролю ў працэсе камуністычнага выхавання мас. Вось чаму пісьменнікі, выступаючы на пленуме, гаварылі не толькі пра тую добрую творчую атмасферу, якая стварылася ў краіне ў выніку ліквідацыі культу асобы, але і пра сваю адказнасць перад партыяй і народам, перад сваім часам, перад нашым выдатным чытачом, які хоча бачыць у творах літаратуры, як у добрым люстры, свае гераічныя справы, хоча бачыць, як у працэсе гіганцкай работы ствараецца чалавек будучыні з яго высокімі маральнымі і эстэтычнымі крытэрыямі і патрабаваннямі.

З гэтым звязана і глыбокае абмеркаванне ўдзельнікамі пленума разумення сучаснасці ў нашай літаратуры. Праблема сучаснасці разглядалася ў цеснай сувязі з патрабаваннем высокага майстэрства. І зусім слушна Алесь Адамовіч гаварыў пра тое, што мала яшчэ ўзяць самую сучасную тэму трэба яе глыбока, па-сучаснаму вырашыць.

Аналізуючы раман Уладзіміра Карпава «Вясеннія лівні», Алесь Адамовіч гаворыць, што ў гэтым рамане ёсць свае станоўчыя якасці, ва ўсякім разе ёсць добрыя намеры аўтара. Ёсць у ім пропаведзь новага, але чаго няма ў рамане, дык гэта ачышчальнай споведзі, няма сапраўднай поўнай радасці, няма сапраўднага болю. Раманы тыпу «Вясенніх лівянёў» — гэта ілюстрацыя, праўда, ускладнёная, але ўсё-такі ілюстрацыя таго, як трэба жыць, якімі павінны быць савецкія людзі. Няма ў ім менавіта таго, што магло б надаць сілу самой пропаведзі, надаць сучаснае гучанне раману: няма адчування таго, што чалавек піша пра людзей вытворчасці не таму, што не можа пра іх не пісаць.

Алесь Бачыла палемізуе з дакладчыкам у вызначэнні самога разумення сучаснасці. Некаторыя крытыкі ды і пісьменнікі разумеюць сучаснасць, як каляндарнасць, і гатовы нават падзеі ўчарашняга дня аднесці да мінулага. Мне здаецца, — гаворыць прамоўца, — сучаснасць твора трэба вызначаць тым, наколькі жыццёвы матэрыял дае магчымасць выказаць сучасныя думкі, ідэі, якія ў грамадстве выспелі крыху раней, у якіх, відаць, была свая перадгісторыя, якая таксама важна для пісьменніка, калі ён хоча напісаць твор аб'ёмны па думках, па мастацкаму ўвасабленню свайго часу, а не ілюстрацыйны, бо ілюстрацыйнасць у літаратуры такая ж шкодная, як і неканкрэтнасць у прапагандзе.

Калі галоўным аб'ектам мастацтва з'яўляецца чалавек, дык крытэрыем вартасці твора павінен быць створаны пісьменнікам характар. Без характараў няма мастацкага твора. Гэта адносіцца не толькі да вялікіх жанраў — рамана, аповесці, але і да апавядання і нарыса. Алесь Бачыла падрабязна спыняецца на жанры мастацкага нарыса, які чамусьці лічыцца пакуль што ў нас другараднай літаратурай. Нарыс, — гаворыць прамоўца, — гэта не адыходы матэрыялу ад буйнага твора, а жывы і паўнацэнны твор, найбольш прыдатная і аператыўная форма адлюстравання сучасных з'яў і падзей жыцця. Толькі трэба, каб самі пісьменнікі, наша крытыка, рэдакцыі больш уважліва і патрабавальна ставіліся да нарыса, тады ён зойме належнае месца ў літаратуры.

Часта можна пачуць шырока вядомае выказванне: сучаснасць — душа літаратуры, мяркуючы, што ўся сённяшняя літаратура павінна грунтавацца толькі на сучасным жыццёвым матэрыяле.

Аспрэчваючы гэтую думку, Ул. Юрэвіч спасылаецца на раман Івана Мележа «Людзі на балоце». Нягледзячы на тое, што гэты твор пра дваццатыя гады, мы яго сёння чытаем з захапленнем, бо ён хвалюе сваёй жыццёвай праўдай, глыбокімі абагульненнямі ў паказе таго, як у першыя паслярэвалюцыйныя гады палеская вёска станавілася пад сцягі савецкага жыцця. Або раман Алеся Адамовіча «Вайна пад стрэхамі». Ён самы сучасны па сваіх поглядах на вайну, на ўдзел у ёй народа.

Амаль у кожным выступленні на пленуме адчувалася глыбокая заклапочанасць тым, каб наша літаратура надалей развівалася як літаратура вялікай праўды жыцця. А для гэтага трэба, каб кожны пісьменнік адчуваў сваю найвялікшую адказнасць перад народам, перад партыяй, перад сваім сумленнем, бо ён стварае ідэалагічную зброю, якая павінна быць дзейснай у барацьбе за ажыццяўленне вялікіх ідэй камунізма.

ПРА СУЧАСНАСЦЬ — ПА-СУЧАСНАМУ

Пісаць па-новаму! — гэтыя словы не адзін раз гучалі з трыбуны пленума.

— Мне вельмі спадабалася месца з даклада Петруся Броўкі, дзе ён гаварыў, што мы павінны працаваць па-новаму, — сказаў Ніл Гілевіч. — Лічу, што працаваць па-новаму — гэта значыць па-новаму пісаць, па-новаму думаць, адчуваць.

— У асноўным дакладзе галоўнай тэарэтычнай прадпасылкай з'яўляецца добрая думка, што арыентацыя на так званы сярэдні ўзровень не вельмі плённая, — адзначыў Алесь Адамовіч.

Як жа разумець гэты тэзіс — пісаць па-новаму?

А. Адамовіч прывёў словы Маякоўскага:

Я себя под Лениным чищу,
Чтобы плыть в революцию
дальше.

— Так, нельга быць сёння пісьменнікам, калі не чысціць сябе пад той ленінскай праўдай, якой вымяраецца і правяраецца ўсё пражытае, перажытае, сённяшняе і заўтрашняе, — працягвае А. Адамовіч. — Калі чалавек, калі пісьменнік хоць напалову застаўся ў дні ўчарашнім, калі не ўсімі думкамі сваімі ён прыняў тыя вялікія змены, што адбываюцца ў нашай рэчаіснасці, у творах яго зменіцца толькі дазіроўка праўды і няпраўды. І пра якія архісучасныя падзеі ён ні пісаў бы, твор не прагучыць па-сапраўднаму сучасна.

Пісаць па-сучаснаму — гэта значыць, перш за ўсё, пісаць з пачуццём асабістай адказнасці за ўсё, што адбываецца пры нас і што мы пакінем заўтрашнім людзям. Нельга вымяраць сваю пісьменніцкую задачу кан'юнктурай. Адказнасць на кожным з нас — перад стагоддзямі. Гучыць гэта можа і занадта ўзнёсла, але нельга быць сучасным у мастацтве без такой звышзадачы.

— У апошні час усё часцей і часцей вядзецца гаворка пра вобраз нашага сучасніка, пра рысы яго гераічнасці, — гаворыць А. Бачыла. — Галоўным чынам яна вядзецца ў плане заклікаў. Гераічнага патрабуюць акцёры, кінарэжысёры і іншыя дзеячы мастацтва. А што мы звычайна ўкладваем у паняцце — гераічнае? І як мы яго разумеем? Некаторыя разумеюць яго так, як разумелі пастаноўшчыкі фільма «Незабыўны 1919-ы». Разумеюць, значыцца, толькі паказны бок справы. У Германа Цітова няма знешне нічога гераічнага. А па складу душы, па фізічнай і маральнай загартоўцы, па інтэлекту — гэта герой нашага часу. Вось такі гераізм — не паказны, а гераізм інтэлекту, розуму, характару і павінны мы шукаць у нашых сучасніках.

Падрабязна спыняецца А. Бачыла на паказе ў літаратуры нашага побыту.

— Не ведаю, з чыёй лёгкай рукі, але ў апошні час не-не ды пачуеш зняважлівую рэпліку: «бытавізм»! Мне здаецца, падобная знявага да побыту крыху выхаласціла нашу прозу, паставіла яе ў асобных выпадках на рытарычныя хадулі. З гісторыі нашай літаратуры мы ведаем нямала імёнаў пісьменнікаў, якіх называлі бытапісальнікамі. Але яны не страцілі свайго значэння і сёння, бо іх творы могуць многае дадаць да нашага ўяўлення аб тых далёкіх ці недалёкіх часах. Быту ж нашага сучасніка мы так ярка не ўбачым у нашых творах. Чаму? Відаць таму, што мы не зусім правільна ўсведамляем сабе гэтую задачу.

Праграма пабудовы камунізма мае на мэце стварыць у краіне найлепшыя ўмовы жыцця і дабрабыту людзей. Які гэта дабрабыт? Мы павінны паказаць яго, бо з ім звязана і свядомасць чалавека, і выпрацоўка пэўных рысаў характару. Ва ўсякім разе, я за тое, каб наша літаратура папоўнілася сацыяльна-бытавымі і псіхалагічна-бытавымі раманамі, аповесцямі, п'есамі.

Гэтыя разважанні А. Бачылы аспрэчваў у сваім выступленні В. Кажэўнікаў.

— Не да бытапісальніцтва мы павінны заклікаць, а да вялікага эпасу аб вялікіх подзвігах нашага народа, — сказаў В. Кажэўнікаў. — Перад намі стаіць задача даць твор дасканалы і вялікі. Не кожны можа гэта зрабіць. Было б выдатна, калі б наша літаратура штогод давала тры вялікія творы, якія рухалі б уперад культуру чалавецтва. Але гэта працэс калектыўнай свядомасці, калектыўнай літаратурнай творчасці, бо іншы раз нават твор, у якім нямала буйных мастацкіх хібаў, недаробак, мае тое, на што можа абаперціся наступны мастак.

— Любая аднабаковасць у творах, што адлюстроўваюць нашу рэчаіснасць, — працягвае В. Кажэўнікаў, — будзе толькі скажаць гістарычную праўду, змяншаць подзвіг нашага народа. Вялікі подзвіг партыі і народа, у адпаведнасці з гістарычнай праўдай, трэба паказваць у цэласнасці адзінага працэсу, адлюстроўваючы ўсе бакі жыцця нашага грамадства.

Якія ж выяўленчыя сродкі, якія формы і жанры найбольш адпавядаюць задачы стварэння мастацкага летапісу эпохі, у якую мы жывём?

— Неяк так сталася, — сказаў Уладзімір Юрэвіч, — што ўзнікла мода пісаць толькі дылогіі, трылогіі, тэтралогіі і нават шматтомныя цыклы раманаў. Нібыта змястоўнасць нашага часу можна вымяраць толькі лістажом. А мне здаецца, што такая пагоня за шматтомнымі, бясконца доўгімі раманамі сведчыць аб мастацкай бездапаможнасці некаторых аўтараў, аб іх разгубленасці перад сапраўды багатым матэрыялам небывала кіпучага жыцця ў наш час. Няўменне справіцца з гэтым матэрыялам, пагарда да законаў жанра і прыводзіць аўтараў на самую лёгкую сцежку — пісаць пульхныя таміны. А глянеш, дык адлюстраваных там думак і пачуццяў хапіла б хіба толькі на аповесць у чатыры-пяць аркушаў, а то і на звычайнае апавяданне.

Здавён беларуская літаратура славілася высокімі ўзорамі апавядання, кароткай аповесці — у прозе, лірычнага верша — у паэзіі. А што значнага ў жанры апавядання па ўзнятай надзённай праблеме, па грамадзянскай усхваляванасці можна назваць з апублікаванага летась?

Праблемам наватарства ў паэзіі прысвяціў сваё выступленне Аляксей Русецкі:

— Прыглядаючыся да праяў наватарства ў савецкай паэзіі, нельга не звярнуць увагі на той факт, што ў шмат якіх паэтаў усе намаганні накіраваны на ломку традыцыйных форм верша, хоць гэта не выклікаецца ўнутранай патрэбай, зместам твора. Захацеў паламаць радкі — і ломіць. Цяжкавата з рыфмамі — адкідае іх.

Працытаваўшы радкі з верша нашага сучасніка і радкі Тургенева з верша ў прозе «Камень», А. Русецкі адзначае, што ніякай фармальнай розніцы паміж гэтымі радкамі няма. Адно што — сучасны паэт напісаў свае радкі лесвічкай, а Тургенеў пісаў іх звычайна. Значыць, такое «наватарства» было вядома восемдзесят год назад!

— Іменна вершы ў прозе пішуць некаторыя паэты ў нас і вельмі многія паэты за мяжою, — гаворыць А. Русецкі. — Але паэзія траціць пры гэтым свае сродкі ўздзеяння на чытача, калі яна робіцца паэзіяй празаічнай. У адрозненне ад празаічнай, ёсць паэзія вершаваная, з такімі якасцямі, як выразны рытм, рыфма, сугучнасць. Яны ствараюць тэмперамент верша, яго інтанацыю. Вершаваная паэзія са сваімі выразнымі рытмамі будзе існаваць заўсёды, бо заўсёды будзе рытм сэрца, дыхання, рытм мора, дня і ночы.

Сапраўднае наватарства формы павінна абумоўлівацца глыбокім наватарствам зместу. Наватарства таго ці іншага паэта выспявае на глебе новай культуры, новых ведаў аб прыродзе, і ў сувязі з гэтым — новых вобразаў і асацыяцый, новых тэмпаў і рытмаў жыцця. Веды, вядома, не зробяць паэтам чалавека без таленту. Але веды паэта, яго змаганне за перадавыя ідэалы робяць яго сапраўдным наватарам.

Гэтую думку працягвае Аляксей Зарыцкі, калі гаворыць аб атрыбутах архаікі ў вершах некаторых беларускіх паэтаў.

— Паэты ў вершах п'юць толькі бярозавы сок, хваляць хату, дзе пахне смалою сасновых бярвенняў, — жартуе А. Зарыцкі. — А паспрабуйце таго ж паэта перасяліць у гэтую хату, ён вам такую заяву напіша!..

Размова аб майстэрстве закранула ўсе літаратурныя жанры. Дырэктар кінастудыі «Беларусьфільм» І. Дорскі расказаў аб захадах, якія робяцца студыяй, каб забяспечыць кінематаграфістаў добрымі літаратурнымі сцэнарыямі.

— Дзіву даешся, як падобны часам нашы героі адзін да аднаго ў сваім інтэлектуальным жыцці, як дакладна там вымераны іх фізічныя намаганні і як квола выглядае тое, што не паддаецца вымярэнню — праца іх розуму, імкненне іх душы, — сказаў Ул. Юрэвіч. — А што ў кнізе «Героі нашых дзён», выдадзенай нядаўна ў нас? Цішыня, спакой, самаздавальненне. А дакладчык на нашым пленуме адважваецца называць гэтую кнігу як вялікае дасягненне, як нейкі зрух у жанры нарыса. Зрух, але не наперад!

Высокая патрабавальнасць, з якой падыходзілі ўдзельнікі пленума да сваёй творчасці і творчасці сваіх таварышаў, сведчыць аб імкненні беларускіх пісьменнікаў пісаць сапраўды па-новаму — так, як таго патрабуюць высокія задачы, што стаяць перад савецкай літаратурай, так, як таго патрабуе галоўны герой і суддзя нашай літаратуры — народ.

АБ'ЕКТЫЎНАСЦЬ, НАВУКОВАЯ ГЛЫБІНЯ, ПАТРАБАВАЛЬНАСЦЬ

Востра былі пастаўлены ў спрэчках на пленуме пытанні развіцця крытыкі і літаратуразнаўства.

— Развіццё мастацкай літаратуры, — сказаў В. Барысенка, — можа быць паспяховым толькі ў выпадку, калі паспяхова развіваецца крытыка. Крытыка, бадай што, больш за ўсё пацярпела ад культу асобы. Ва ўмовах, калі першае і апошняе слова ў пытаннях тэорыі меў права гаварыць толькі адзін чалавек, буйна расквітнелі ў нашай літаратурнай навуцы і дагматызм, і цытатніцтва, і алілуйшчына. Тэорыя адарвалася ад практыкі.

— Дагматызм крытыкі перыяду культу асобы, — зазначыў А. Бачыла, — выхаваў сярод чытачоў і гледачоў сваіх «артадоксаў» і часткова прыглушыў адчуванне прыгожага. Нараджаліся навуковыя працы, якія складаліся галоўным чынам з цытат, аўтары іх бралі на сябе ў лепшым выпадку задачу каментатараў. Рэгламентацыя думак і спосабу выказвання ў некаторых таварышаў даходзіла да таго, што нават і мову мастацкіх твораў яны правяралі па слоўніку, і калі траплялася слова, якога не было там, яго выпраўлялі. Усё гэта пакінула адбітак на мове нашай літаратуры.

Пра шкоднасць атмасферы культу асобы для развіцця крытыкі і літаратуразнаўства гаварыў Кандрат Крапіва. Ён падкрэсліў, аднак, што, крытыкуючы культ асобы, нельга ганіць агулам усё тое, што было зроблена раней. Змагаючыся за выкараненне рэштак культу асобы, той-сёй часам выстаўляе канцэпцыі, якія не зусім супадаюць з марксісцка-ленінскімі ацэнкамі грамадскіх працэсаў, у тым ліку і літаратурнага. Тут ёсць небяспека трапіць з адной вульгарызацыі ў другую.

— Патрэбна перш за ўсё, — падкрэсліў Кандрат Крапіва, — каб літаратуразнаўца рабіў свае вывады на падставе аналізу літаратурных фактаў, якія б разглядаліся ў цеснай сувязі з пэўнымі гістарычнымі ўмовамі.

Ілюструючы свае палажэнні, прамоўца закранае некаторыя канкрэтныя моманты вывучэння літаратурнага працэсу 20—30-х гадоў. На супастаўленні таго, што пісалася раней і пішацца цяпер пра творчасць М. Зарэцкага, ён паказвае шкоднасць адвольнай трактоўкі творчасці пісьменніка. М. Зарэцкі ішоў у літаратуру цяжкім шляхам, рабіў памылкі, пераадольваў іх і прыходзіў да правільнага разумення рэчаіснасці. Пры аналізе ж яго творчасці дапускаецца замоўчванне пэўных твораў і фактаў.

Кандрат Крапіва крытыкуе погляды, згодна з якімі ў літаратуры 20-х гадоў не было класавай барацьбы. Аб класавай барацьбе ў некаторых літаратуразнаўчых працах гаворыцца ў абстрактнай форме. А між тым у дваццатыя гады ў літаратуру прыйшло вельмі многа маладых пісьменнікаў з неўсталяваным светапоглядам, некаторыя не чыталі нават марксісцкай літаратуры. І зусім натуральна, што ў такіх маладых аўтараў маглі быць і пэўныя памылкі. Меўся пэўны ўплыў і нацыяналістычных канцэпцый. Мы гэта добра памятаем, — падкрэсліў Кандрат Крапіва. — Некаторыя з гэтых канцэпцый знайшлі сваё адлюстраванне і ў мастацкай творчасці, некаторыя — у крытычных артыкулах. Я памятаю гэты перыяд. Як жа мы можам спрашчаць гэты працэс і маляваць яго ідылічнымі фарбамі? Як наогул можна, каб літаратура, якая стваралася ва ўмовах класавай барацьбы, не насіла на сабе адбітку гэтай класавай барацьбы?

— Некаторыя таварышы, — працягваў Кандрат Крапіва, — узнімаюць пытанне перагляду нашых ацэнак літаратурнага працэсу і гавораць, што пра многія літаратурныя творы ў крытыцы няма пэўнай думкі. Сапраўды гэта мела месца. Узнімаюць і пытанне аб вывучэнні творчасці А. Паўловіча і А. Гаруна. А што вывучаць у А. Паўловіча — «Торбу ракаў»? Гэта не складае сур'ёзнай праблемы. Што ж датычыць А. Гаруна, то не трэба забываць, што ён па сваёй партыйнай прыналежнасці з'яўляўся эсэрам. Ён актыўна змагаўся супраць Савецкай улады, быў адным з арганізатараў на Беларусі белай арміі, якая існавала для таго, каб змагацца супраць Чырвонай Арміі.

Грунтоўны аналіз таго, што створана крытыкамі і літаратуразнаўцамі ў апошнія гады, зрабіў Ул. Юрэвіч.

— Крытыкі і літаратуразнаўцы, — сказаў ён, — правялі вялікую работу, каб пераадолець вульгарна-сацыялагічны падыход да з'яў літаратуры, рашуча парваць з дагматычным асвятленнем творчасці паасобных пісьменнікаў і цэлых перыядаў у літаратурным жыцці нашага народа, выкрыць заганнасць метадалогіі фармалізму і рашуча ўсталявацца на ясных ідэйна-творчых пазіцыях марксісцка-ленінскай літаратурнай навукі.

Станоўча ацэньваючы кнігі А. Адамовіча, Р. Бярозкіна, Н. Перкіна, Ю. Пшыркова, Ул. Калесніка і Ф. Куляшова, прамоўца падкрэсліў, што гэтыя кнігі прывабліваюць шырокага чытача навуковай дасведчанасцю аўтараў і грунтоўнасцю аналізу, у некаторых выпадках — арыгінальнасцю даследчай манеры, сакавітасцю і яркасцю мовы.

Ул. Юрэвіч крытыкуе тых, хто не заўважае ажыўлення на літаратурна-крытычным фронце і паўтарае адно і тое ж: крытыка нічога не робіць, крытыка адстае, крытыка не памагае. Дзіўна, — падкрэслівае прамоўца, — што гэта прагучала і на пленуме Саюза пісьменнікаў у Маскве з вуснаў І. Шамякіна, які сцвярджаў, што ў апошнія гады беларускія крытыкі і літаратуразнаўцы прарабілі толькі адну карысную работу — аднавілі імёны пісьменнікаў, якія нявінна пацярпелі ў свой час, і быццам бы гэта рабілася за кошт распрацоўкі надзённых праблем сучаснай літаратуры.

На справе ж, калі прагледзець, напрыклад, толькі тое, што пісалася пра творчасць І. Шамякіна, то стане відавочным, што такая катэгарычнасць сцвярджэнняў не адпавядае праўдзе. У апошні час выйшлі кнігі А. Адамовіча пра беларускі раман ад часоў яго ўзнікнення і да нашых дзён, дзве кнігі Р. Бярозкіна, якія даюць чытачу ўяўленне аб сучаснай беларускай паэзіі, манаграфіі К. Хромчанкі пра Піліпа Пестрыка, Ф. Куляшова пра Міхася Лынькова, даследаванне Ул. Няфёда пра сучасны беларускі тэатр. Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР усё больш і больш пачынае жыць нашымі надзённымі клопатамі. Пра гэта сведчыць выпушчаны нядаўна інстытутам зборнік навуковых прац «Беларуская літаратура», дзе даследуюцца пераважна праблемы беларускай савецкай літаратуры.

Рашуча не згаджаючыся з адмаўленнем прыкметных зрухаў у галіне літаратуразнаўства і крытыкі, Ул. Юрэвіч гаворыць, што большую карысць прынесла б канкрэтная размова — што і чаму не задавальняе пісьменнікаў у той ці іншай літаратурна-крытычнай працы.

А падставы для таго, каб канкрэтна гаварыць пра недахопы нашай крытыкі і літаратуразнаўства ёсць. Пра гэта сведчылі ў першую чаргу выступленні на пленуме саміх жа крытыкаў і літаратуразнаўцаў.

Ул. Юрэвіч падкрэсліў, што мы не своечасова падтрымліваем творчыя пошукі мастакоў слова, скіраваныя на найбольш поўнае і яркае раскрыццё праз мастацкія вобразы непаўторнасці нашага часу. Нягледзячы на тое, што літаратурная навука ўсё больш звяртаецца да сучаснасці, мы ўсё ж пакуль не паспяваем ісці па гарачых слядах літаратурнага жыцця і абмінаем у сваіх працах многія з тых цяжкасцей, якія павінны пераадолець пісьменнікі ва ўсіх жанрах, каб утрымаць за сабой права называцца песнярамі сучаснасці.

Прамоўца слушна гаворыць пра неабходнасць чулай увагі крытыкі да кожнага добрага твора, што ў нас бывае не заўсёды. А трэба, каб крытыка заўважала кожны праблемны нарыс, кожнае таленавітае апавяданне, кожную аповесць, у якой багата думак і пачуццяў, уласцівых нашаму сучасніку, каб крытыка нарэшце падымала на шчыт кожны добры верш.

З думкай, выказанай І. Шамякіным на пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, не пагаджаецца і А. Адамовіч. У сваім выступленні ён выказвае шэраг прынцыповых палажэнняў аб далейшым развіцці нашай эстэтычнай навукі.

Гавораць, зазначае прамоўца, што мала пішацца твораў пра сучаснасць, і ў гэтым, маўляў, вінаваты не хто іншы, як крытыкі. Давайце ўдакладнім — дрэнных ці добрых твораў? Што ж, калі сапраўды крытыка замінала з'яўленню твораў, якія толькі дыскрэдытуюць тэму, дык гэта ж заслуга яе. Бо і сапраўды: няма ў апошнія гады таго, каб з прывітальнымі прамовамі кідалася наша крытыка насустрач кожнаму твору, дзе ёсць сучасны матэрыял. Крытыка з парогу цікавіцца: матэрыял сучасны — вельмі добра, ну, а як з ідэяй — ці сучасная яна?

Няма і не можа быць гатовых рэцэптаў і адказаў на гэтае пытанне, падкрэслівае прамоўца. У кожнага на гэты конт свае думкі і меркаванні. І якія б яны ні былі суб'ектыўныя, і крытыцы і пісьменнікам варта, відаць, дзяліцца імі. Бо гэта пытанне, якое карціць кожнаму. Пра што б ні пісаў пісьменнік, ён жыве сённяшнім днём, марыць пра кнігу, у якой выкажа тое галоўнае, што звязвае яго са сваім часам.

Калі чалавек напісаў дрэнную або яўна шкодную кнігу — пра гэта трэба гаварыць прама і востра. Але трэба калектыўна абараняць і тыя здаровыя тэндэнцыі, якія ёсць у творы нашага таварыша. А гэтага мы яшчэ не ўмеем рабіць.

У нас не будзе вялікай літаратуры пра сучаснасць, напісанай на сучасным матэрыяле, пакуль будзе панаваць інерцыя перастрахоўкі ў свядомасці пішучых і пакуль мы не будзем па-сапраўднаму, як людзі адной партыйнай справы, падтрымліваць тых, хто ідзе наперадзе.

Істотным недахопам нашай крытыкі, на думку А. Бачылы, з'яўляецца тое, што некаторыя крытыкі і рэцэнзенты схільны толькі павучаць і не выхоўваюць у сабе навыкаў аналізу. А. Бачыла падкрэслівае неабходнасць для крытыкаў валодаць такім аналізам, пры якім твор мастацтва разглядаецца, зыходзячы з задумы яго аўта-

(Заканчэнне на 3-й стар.)

НА СВЯТЛО РАМПЫ

— Сходзім, дзяўчаткі?

— Ого! «Час кахаць»! Спецыяльна для нас!

Дзявочы голас бесклапотна заззвінеў смехам. Дзяўчаты, хутчэй за ўсё студэнткі, спыніліся каля тэатральнай афішы.

— А хто сёння заняты?

— Копычава? Беражной? Я чамусьці іх не ведаю.

— Гэта навенькія. Зусім нядаўна ў нашым тэатры.

— Нядаўна... Яны былі ўжо і ў «Сержанце міліцыі», і ў «Крэдыце ў Нібелунгаў», і ў «Вялікім чараўніку».

— І ўсё роўна—навенькія. Як і Похіл, як і Кузьменка, і Панасюк...

— Дык пойдзем, га?

— Пайшлі!

І дзяўчаты вясёлай, шумнай кучкай пайшлі да тэатра.

Нас міжволі зацікавіла гэтая выпадкова падслуханая размова. Новыя імёны ў тэатры... Захацелася зайсці туды, пазнаёміцца, пагутарыць з моладдзю, пабачыць, як яна сябе адчувае, што робіць, а галоўнае — наколькі яна цікава для тэатра і для гледача.

...У тэатр мы трапілі каля адзінаццаці гадзін раніцы. У цемнаватых і цесных калідорчыках старога дарэвалюцыйнага будынка панавала цішыня. Падняліся на другі паверх. За дзвярыма аднаго з пакояў чутны галасы. Мы пастукаліся.

За доўгім вузкім сталом аб чымсьці спрачалася некалькі чалавек. Калі не спрачаліся, дык, прынамсі, гаварылі горача, шумна, часам дасціпна.

Рэжысёр тэатра заслужаны артыст БССР А. П. Раеўскі падняўся з-за стала:

— Цікавіцеся нашай моладдзю? Што ж, вам пашанцавала. Якраз у нас рэпетыцыя. Мы зараз працуем над спектаклямі «Провады белых начэй» В. Пановай і «Гульня без правіл» Л. Шэйніна. У першым занята пераважна моладзь. Вось, калі ласка, знаёмцеся.

Некалькі месяцаў таму назад на конкурсу прыйшоў у тэатр Георгій Кузьменка з Тбіліскай студыі. За гэты час сыграў ён даволі некалькі роляў у спектаклях «Сержант міліцыі» і ў навагодняй казцы «Вялікі чараўнік».

Георгій рыхтуе цяпер ролю Германа ў «Провадах белых начэй».

— Мне вельмі падабаецца гэтая роля,—гаворыць ён.—Даўно хацелася сыграць нашага сучасніка, як кажуць, станоўчага героя. Герман—якраз такі: малады, сумленны, не дзіва чысты чалавек, няхай крыху дзівакаваты. Ён не можа жыць толькі для сябе, хоча шчыра, ад душы памагчы людзям, зрабіць ім штосьці прыемнае, добрае. Ці атрымаецца ў мяне Герман такім—не ведаю, толькі вельмі хочацца, каб было гэта так.

Аднагодак з Георгіем Кузьменкам прыйшоў у тэатр Мікалай Беражной. Ён прыехаў з Барнаула, дзе працаваў у мясцовым тэатры. Тут, у Магілёве, яго адразу «увялі» ў спектакль «Час кахаць» на ролю Аляксея-матэматыка. Потым — невялікія эпізоды ў «Сержанце міліцыі» і ў «Вялікім чараўніку».

Людзям, якія добра знаёмы з «тэатральнай кухняй», добра вядома, што азначае тэрміновая замена акцёра, так званы «ўвод». І ўсё ж Мікалай Беражной справіўся з роллю Аляксея паспяхова. Яго ігра вызначалася сціпласцю, вобразнасцю рашэння, яна была вытрымана ў цёплых танах. Мікалай працуе цяпер над роллю Валеры ў спектаклі «Провады белых начэй».

У Магілёўскі абласны драматычны тэатр Мікалай прыехаў разам са сваёй жонкай Эльвірай. Тут яна сыграла Машаньку ў спектаклі «Час кахаць» Б. Ласкіна, удзельнічала ў спектаклі «Крэдыт у Нібелунгаў» Ф. Куна, а цяпер працуе над вобразам В. Кротавай у «Гульні без правіл».

Тут, у рэпетыцыйным пакоі, пазнаёміліся мы яшчэ з адным маладым акцёрам—Іванам Похілам. У Магілёў ён прыехаў разам з Г. Кузьменкам з Тбілісі. На яго рахунку за гэты час таксама некалькі створаных вобразаў. Ён, як і яго сябры, заняты ў «Провадах белых начэй»: ён будзе выканаўцам складанай і вялікай ролі Віктара.

Рэжысёры і старэйшыя акцёры тэатра вельмі прыязна і цёпла гавораць пра маладую актрысу Тамару Панасюк. Раней Тамара працавала ў Іркуцкім тэатры юнага гледача, а летась прыехала ў Магілёў. Маладая актрыса вельмі ўдумліва адносіцца да сваёй працы, настойлівая і патрабавальная да сябе. За кароткі час яна зрабіла добрую творчую заяўку:

Тамара Панасюк. «Такі... такі мяне пакахаў!..»

стварыла вобразы Соні ў «Лявонісе на арбіце» і Мілы Улыбкінай у «Вялікім чараўніку».

Мы сустрэлі Тамару ў «рэпетыцыёнцы» адну, ля акна. Яна была чымсьці ўсхвалявана. Губы яе ледзь чутна шапталі: «Такі... такі пакахаў мяне!» Яна працавала над вобразам гарэзлівай Нінкі з «Провадаў белых начэй». Такой мы і сфатаграфавалі Тамару Панасюк.

Акцёр Мікалай Казінін—не навічок у тэатры. Прыйшоў ён сюды ў 1958 годзе, неўзабаве пасля заканчэння Мінскага мастацка-тэатральнага інстытута. За мінулыя чатыры гады сыграна ім каля двух дзесяткаў роляў, малых і вялікіх, удалых і няўдалых. У новым спектаклі М. Казінін выконвае эпізадычную ролю Рэма.

Калі зайшла гаворка пра тэатральную моладзь, пра тое, што яе асабліва хвалюе, Мікалай горача загаварыў:

— Хочацца сыграць у сучаснай п'есе. У такой, дзе былі б нашы сённяшнія хлопцы і дзяўчаты. На жаль, такіх п'ес няма, а калі і ёсць, дык вобразы ў іх шаблонныя, прымітыўныя. Мы, маладыя акцёры, чакаем п'есы, у якой былі б характары моцныя, глыбокія, тыпу горкаўскіх, каб сама п'еса была цікавай не толькі знешне.

І тут з Мікалаем нельга было не пагадзіцца.

Цікавая біяграфія ў Міхаіла Мацюшэўскага. Ён прыйшоў у калектыў з Магілёўскага народнага тэатра пры клубе чыгуначнікаў. За паўтара года ён іграў у спектаклях «Лявоніха на арбіце», «Час кахаць», «Дзесятая запаведзь», «Усёмагутныя сувальніцы» і іншых. У спектаклі «Гульня без правіл» Міхаіл працуе над вобразам лейтэнанта Фунцікава.

Нельга не назваць і яшчэ адну маладую творчую сілу Магілёўскага тэатра. Тут дзейнічаюць маладыя акторы і акцёры. Усе яны прыйшлі ў тэатр за апошнія тры-чатыры гады. Гэта людзі розных характараў і здольнасцей. Адны з іх маюць за плячыма пэўны творчы багаж, другія — першыя на сцэне: адны маюць спецыяльную адукацыю, другія прыйшлі на святло вялікай рампы з самадзейных калектываў. Але ўсіх іх аднае вялікая любоў да сцэны, гарачае імкненне ствараць яркія, запамінальныя вобразы, быць не рамеснікам, а майстрам. І гэта радуе.

У зале патухла святло. Паволі рассунулася аксамітная заслона. Пачаўся спектакль «Час кахаць». Больш сямідзесяці разоў ідзе ён на сцэне тэатра, заўсёды збіраючы поўную залу гледачоў.

У антракце мы зноў сустрэлі Міхаіла Мацюшэўскага і Эльвіру Копычаву. Міхаіл выконвае ў спектаклі ролю Ігара, Эльвіра—Машанькі. Настрой у іх быў выдатны: спектакль і на гэты раз ідзе пад воплескі.

У гэтым, відаць, ёсць заслуга і моладзі — здольнай, шчырай, поўнай імкненняў і мар.

Тэкст М. ГІЛЕВІЧА, фота Ул. КРУКА.

За сталом спрачаліся. Мікалай Беражной, Іван Похіл, А. П. Раеўскі, Мікалай Казінін і Георгій Кузьменка.

Мацюшэўскі Міхаіл і Эльвіра Копычава. Настрой у іх выдатны!

Творчае даўгалецце

Многія самадзейныя харавыя калектывы рэспублікі дасягнулі ўжо творчага даўгалецця. Год ад году расце, мацнее, удасканальваецца іх майстэрства.

Да такіх калектываў належыць створаны ў 1950 г. гарадскі хор рабочых і служачых Магілёва. Нязменным кіраўніком яго з'яўляецца ініцыятыўны і энергічны хормайстар А. Мысоў.

Спачатку калектыў перажываў арганізацыйныя цяжкасці, не было зручнага памяшкання для правядзення рэпетыцый. Але гэта не спыніла творчага росту самадзейнага хору. Яго ўдзельнікі вывучалі нотную грамату, паступова набывалі вакальна-харавыя навыкі.

Першыя канцэрты акрылілі самадзейных спевакоў. Яны паверылі ў свае сілы. Каля 200 канцэртаў даў хор за гэтыя гады ў розных гарадах і сёлах рэспублікі, і ўсюды яго прымалі як жаданага госця.

У рэпертуары хору — даволі складаныя творы рускай класікі і савецкіх кампазітараў, беларускія народныя песні ў апрацоўцы кампазітараў. Мякка і шчыра гучыць «Элегія» С. Палонскага, прыгожа і рытмічна — «Неапалітанскі танец» П. Чайкоўскага, натхнёна — «Радзіма мая» А. Новікава, «Марш камуністычных брыгад» В. Смірнова, высакародна і пяшчотна — «Зорка Венера».

Хор спявае ўпэўнена і зладжана, у спевакоў ясная дыкцыя і добрае пеўчае дыханне, яны выразна перадаюць нюансы.

Трэба толькі папярэдзіць самадзейных выканаўцаў, каб яны не фарсіравалі гук. У хоры ёсць таленавітыя спевакі і ім лепш выкарыстоўваць мяккую манеру спявання, гэта прынясе вялікую карысць.

Хор можа ганарыцца салістамі М. Барбарчыкам і М. Мельнікавым. У іх прыгожыя галасы, багатыя артыстычныя і прафесіянальныя пеўчыя навыкі. М. Мельнікаў вельмі добра спявае «Песню аб Мінску» Ул. Алоўнікава, а М. Барбарчык — разам з хорам песню Андрэя з аперэты «Неспакойнае шчасце» Ю. Мілюціна.

У хоры ўдзельнічаюць людзі самых розных прафесій і ўзростаў. З дня яго заснавання ў ім спявае персанальны пенсіянер М. Каранкевіч. З захапленнем аддаюць свой вольны час хору мантажнік УНР № 103 С. Князеў, інжынер мэблевай фабрыкі Л. Ярмак, работніца абутковай фабрыкі А. Барбіт, мастак А. Рустамаў, хатняя гаспадыня Я. Крэпская, медсястра гарадской паліклінікі Л. Сакалова і іншыя.

Магілёўскаму гарадскому хору за дасягнутыя поспехі ў развіцці мастацкай самадзейнасці калегія Міністэрства культуры ў студзені прысвоіла званне Народнай харавой капэлы.

Таленавіты калектыў апраўдае гэтае ганаровае званне і прынясе ў будучым шмат творчай радасці нашым патрабавальным слухачам.

М. МАСЛАЎ.

ГЕРАІЧНАМУ ЧАСУ — ВЯЛІКУЮ ЛІТАРАТУРУ

[Заканчэнне. Пачатак на 2-й стар.]

ра, аб'ектыўна. Крытыка павінна высвятляць, наколькі праўдзівыя характары створаны пісьменнікам, як вырашаны праблемы, пастаўленыя аўтарам, ісці па тых сцежках, якімі ішоў аўтар, але бачыць далей і адкрываць аўтару новыя далягляды. Пры гэтым абавязковы аргументаваны аналіз майстэрства пісьменніка.

Прамоўца выступае супраць становішча, калі крытык, каб надаць важкасць сваім аргументам, выступае ад імя нейкага абстрактнага чытача. У гэтым—толькі адзнака таго, што крытыку нестае аргументацыі. Калі ўжо крытык хаваецца за спіны чытачоў, то ён павінен ведаць іх густы, ведаць канкрэтна, бо за словамі «наш патрабавальны чытач» стаіць чытач розны і, дарэчы, самы сур'ёзны і патрабавальны.

Ды і чытачоў павінна выхоўваць крытыка. Мы не аднойчы пераконваліся, што нашы чытачы ці гледачы хапаюцца часамі не за тое, што хваліць крытыка. Аднак у такіх выпадках крытык звычайна займае яшчэ адну пазіцыю, ён безапеляцыйна заяўляе: вы, маўляў, арыентуецеся на дробныя, мяшчанскія густы адсталай часткі нашых чытачоў, гледачоў, слухачоў і г. д.

А. Бачыла заклікае крытыкаў дбаць аб жанравай разнастайнасці іх выступленняў і крытычных работ. Нам патрэбны і літаратурны партрэт, і фельетон, і «размова» са сваім апанентам, і многае іншае, выпрабаванае нашымі вялікімі папярэднікамі.

Гаворачы пра адносіны крытыкі да паэзіі, Н. Гілевіч зазначыў, што нярэдка артыкулы і рэцэнзіі пішуцца без любві да паэзіі, без сапраўдных клопатаў аб ёй. Не можа задаволіць чытача, калі пра паэтычныя зборнікі, якіх выходзіць у нас шмат, пішуць людзі выпадковыя, пішуць без любві, не ўмеючы данесці да чытача дасягненні нашай паэзіі.

К. Кірэенка ў сваім выступленні прыводзіць і падтрымлівае выказаную ў свой час у друку думку крытыка Ул. Калесніка аб тым, што пішучы пра творчасць таго ці іншага пісьменніка, крытыка павінна пісаць і пра яго жыццё.

Многія прамоўцы адзначалі, што за апошні час атмасфера ў асяроддзі пісьменнікаў ачысцілася ад шмат чаго, што замінала плённай працы. У выступленнях А. Вялюгіна, К. Кірэенкі, Ул. Варно, А. Карпюка прагучала думка, што нам і надалей патрэбна шчырасць у нашых творчых размовах, патрабавальнасць адзін да аднаго.

ТАЛЕНТ ТРЭБА ВЫХОЎВАЦЬ

У апошнія гады ў беларускай літаратуры ўсё мацней гучыць голас самага маладога пакалення пісьменнікаў. Звыш шасцідзесяці маладых празаікаў, паэтаў, крытыкаў, драматургаў прынята ў члены Саюза пісьменнікаў, пачынаючы з 1956 года. У пераважнай большасці сваёй гэта—літаратары, якія нямала абяцаюць зрабіць у будучым.

— Нягледзячы на маладосць, многія з іх добра ведаюць жыццё, нямала ў жыцці пабачылі,—сказаў аб моладзі Анатоль Вялюгін. — Здараецца, мы прымаем у саюз чалавека, якому ў вайну было ўсяго 10—13 гадоў. А на грудзях яго—партызанскі медаль. Мы можам ганарыцца сваёй літаратурнай зменай.

Актыўную работу маладых літаратараў адзначалі прадстаўнікі амаль усіх літаратурных жанраў. Уладзімір Юрэвіч назваў маладых крытыкаў, чые імёны ўсё часцей сустракаюцца на старонках газет і часопісаў. Павел Кавалёў пералічыў маладых аўтараў, якія паспяхова спрабуюць свае сілы ў сатыры. Аб увазе да моладзі, што групуецца вакол абласных літаратурных аб'яднанняў, гаварыў Аляксандр Макарэвіч.

Але, падкрэсліваючы неабходнасць пастаяннай увагі да моладзі, многія ўдзельнікі пленума слушна засцерагалі, каб гэтая ўвага не перарасла ў непатрэбнае замілаванне—«ах, якія маладыя і здольныя!», у зніжэнне патрабавальнасці і ў скідку на ўзрост пры ацэнцы творчасці маладых.

— Мне здаецца, што ў Саюзе пісьменнікаў занадта шырока адчынены дзверы для прыёму новых членаў, — сказаў у сваёй прамове Ніл Гілевіч. — Ледзь выдаў чалавек кніжачку, як ужо яго прымаюць у саюз. Вядома, нашы рады памнажацца, але якая карысць? Прычым, тут я якраз хачу папракнуць старэйшых таварышаў, бо маладзейшыя больш сур'ёзна ставяцца да гэтага пытання. Вось нядаўна ў секцыю паэзіі прыйшоў адзін малады аўтар. Некалькі гадоў назад ён выдаў зборнічак вершаў. Зборнічак прайшоў непрыкметна. Зараз гэты аўтар прынёс рукапіс новага зборніка. Да друку з гэтага рукапісу не падыходзіць ніводзін верш. Да такой агульнай думкі прыйшла секцыя. Тым не менш, рэкамендацыю для паступлення ў саюз аўтару рукапісу секцыя дала. Дзе ж тут прынцыповасць?

Аляксей Зарыцкі таксама лічыць, што да прыёму ў Саюз пісьменнікаў творчыя секцыі і прэзідыум праўлення адносяцца часам лёгкадумна.

— Не трэба ў гэтай справе спяшацца. Калі чалавек па-сапраўднаму здольны і варты называцца пісьменнікам, ён паспее стаць членам саюза. Мы ж прымаем нават тады, калі робім па яго першай кнізе сур'ёзныя заўвагі.

Ніл Гілевіч і Рыгор Няхай пярэчылі супраць фактаў захвальвання асобных маладых пісьменнікаў, супраць стварэння атмасферы сенсацыі вакол імёнаў некаторых з іх.

— Рыгор Барадулін — вельмі таленавіты паэт, — зазначыў Ніл Гілевіч. — Я люблю яго творы. Але мне не да спадобы тое, што крытыкі процістаўляюць Барадуліна ўсім астатнім маладым паэтам.

— Няма ніводнага артыкула аб паэзіі, няма ніводнай газеты, дзе б ні хвалілі Барадуліна, — падтрымаў гэтую думку Рыгор Няхай. — Як быццам больш няма добрых маладых паэтаў — адзін Барадулін. Гэта няправільна, гэтым мы можам яго сапсаваць. Барадуліну не патрэбны кампліменты. Ён стаў на цвёрдую дарогу і няма ніякай патрэбы і карысці збіваць яго з гэтай дарогі.

Аб неабходнасці большай патрабавальнасці да маладых літаратараў і іх творчасці гаварылі і іншыя прамоўцы.

— Мы адзначаем яркую таленавітасць у творах маладых, — сказаў Уладзімір Юрэвіч. — Але разам з тым мы не можам заўважыць у гэтых творах маштабнасці і глыбіні адлюстравання рэчаіснасці, пастаноўкі значных сацыяльных, маральных праблем. А калі яны і ставяцца, дык неяк нясмела, баязліва, без глыбокага асэнсавання тых сацыяльных вузлоў і тых маральных канфліктаў, якія вызначаюць рэвалюцыйны рух нашага грамадства наперад. Адсюль, як характэрная адзнака твораў маладой прозы, — імкненне аўтара думаць за героя. Герой, які самастойна думае, даволі рэдкая з'ява ў творах маладых. Гэта часцей за ўсё «ўзнаўляльнік» аўтарскіх думак, схематычны, бяздушны чалавек. Таму, як правіла, у працэсе творчасці і ўзнікае ў пісьменніка канфлікт паміж адлюстраваннем і апісаннем. Таму, мне здаецца, арыгінальны талент траціць часта свае сілы не на галоўным кірунку развіцця літаратуры, а дзесьці на бакавых сцежках, бо лягчэй драматызаваць дробнае сямейнае непаразуменне, чым адкрыць самыя патаемныя зрухі душы чалавека, які заклапочаны рухам наперад усяго нашага грамадства.

Імкненнем знайсці правільныя шляхі работы з маладымі — і творчыя, і арганізацыйныя — якраз і выклікана рашэнне праўлення Саюза пісьменнікаў СССР правесці неўзабаве ўсесаюзную нараду, прысвечаную праблемам маладой літаратуры і сучаснасці (пра гэта паведаміў В. Кажэўнікаў). Клопатамі аб выяўленні новых талентаў кіраваўся П. Кавалёў, уносячы прапанову правесці творчы семінар маладых сатырыкаў. Вынік такіх жа клопатаў — абурэнне Ул. Юрэвіча абыякавасцю рэспубліканскіх выдавецтваў да кніг маладых крытыкаў, некаторыя з якіх па тры-пяць гадоў чакаюць выдання.

Але нельга пагадзіцца з таварышамі, якія гаварылі, нібы ў Саюзе пісьменнікаў усталяваліся няправільныя, безуважлівыя адносіны да літаратурнай моладзі. Той жа Ул. Юрэвіч, напрыклад, стаў на абарону слабых месцаў рамана Івача Пташнікава «Чакай у далёкіх Грынях», аб якіх гаварылася ў дакладзе П. Броўкі. Гэта, безумоўна, кепская паслуга маладому аўтару. У палемічным запале А. Карпюк і Б. Сачанка гаварылі нават аб нейкай адарванасці моладзі ад старэйшага пакалення пісьменнікаў.

— Я бяруся сцвярджаць, — сказаў у заключным слове П. Броўка, — што ў нас няма такой адарванасці моладзі ад старэйшых. Але, відаць, мы сапраўды мала працуем з маладымі літаратарамі.

ПІСЬМЕННІК—ВЫДАВЕЦТВА—ЧЫТАЧ

Удзельнікі пленума абмяняліся думкамі аб прапагандзе беларускай мастацкай літаратуры і выдавецкіх справах. Былі закрануты пытанні вызначэння тыражоў кніг.

Начальнік аддзела кнігі гандлёвага ўпраўлення Белкаапсаюза тав. А. Сакалоў запэўніў удзельнікаў пленума, што сёння ёсць усе магчымасці літаратуру, якую атрымлівае Белкаапсаюз, давесці да шырокіх мас сельскіх чытачоў. За апошні год продаж літаратуры рэзка ўзрос. Ёсць 180 спецыялізаваных магазінаў на сяле, 1 200 добрых тыпавых латкоў.

Аднак ёсць, падкрэсліў прамоўца, і вялікія недахопы ў арганізацыі распаўсюджвання мастацкай літаратуры. На паасобныя выданні заказы даюцца невялікія.

У справе прапаганды беларускай літаратуры мы маем цяпер сувязь з Саюзам пісьменнікаў. Нам памагаюць праводзіць канферэнцыі чытачоў. Але гэтага мала. Мы дамаўляемся з прэзідыумам Саюза пісьменнікаў, каб у кожнай вобласці, у кожным раёне і ў кожным значным населеным пункце ў 1962 годзе правесці сустрэчы з чытачамі пры шырокім удзеле пісьменнікаў.

Апроч таго па лініі спажывецкай кааперацыі прымаюцца захады па арганізацыі гандлёвай сеткі ніжэй раённага цэнтра, па пашырэнню руху за стварэнне магазінаў на грамадскіх асновах.

Вялікую дапамогу аказвае і павінна аказваць нам моладзь. Пакуль што больш-менш актыўна камсамольцы і школьнікі памагаюць распаўсюджваць літаратуру толькі на Віцебшчыне і Брэстчыне.

Падрабязна гаварыў аб выдавецкіх справах дырэктар Белдзяржвыдавецтва З. Матузаў.

Ён адзначыў, што работнікаў выдавецтва моцна непакоіць становішча з выданнем мастацкай літаратуры. На думку прамоўцы, наспела неабходнасць абмеркаваць такія пытанні, як сістэма існуючага цяпер тэматычнага планавання, практыка работы над планам выпуску і планам рэдакцыйнай падрыхтоўкі.

Прамоўца пагаджаецца з крытыкай выдавецтва за тое, што кнігі часам залежваюцца вельмі доўга, пакуль трапяць у план выпуску. Мы гэты недахоп, — падкрэслівае ён, — сур'ёзна адчуваем і ведаем пра яго. Ясна, што неабходна сур'ёзна паклапаціцца, каб рукапісы, якія трапілі ў выдавецтва, многа часу там не знаходзіліся.

* * *

На пленуме выступіў з прамовай сакратар ЦК КПБ В. Ф. Шаура. Ён адзначыў поспехі беларускай літаратуры і спыніўся на яе вялікіх задачах. Народ чакае ад пісьменнікаў новых высокаідэйных і высокамастацкіх твораў пра наш час, яго герояў, будаўнікоў камунізма. Іменна на сучасную тэматыку абавязаны арыентавацца пісьменнікі, у якім бы жанры яны ні працавалі.

Пленум, які прайшоў, сведчыць, што жыватворчая атмасфера пасля XX і XXII з'ездаў партыі ў нашай краіне плённа ўплывае на творчасць усіх савецкіх пісьменнікаў, у тым ліку і пісьменнікаў нашай рэспублікі.

Усведамляючы задачы, якія пастаўлены Камуністычнай партыяй перад савецкай літаратурай, беларускія пісьменнікі, поўныя творчага гарэння, мацуюць сувязі з рэчаіснасцю, выходзяць на шырокі прастор адлюстравання сучаснага жыцця савецкіх людзей, змагаюцца за высокую якасць сваіх твораў, каб быць актыўнымі памочнікамі партыі ў камуністычным выхаванні мас.

Можна не сумнявацца, што задачы, якія стаяць перад пісьменнікамі ў наш велічны гістарычны час, яны выканаюць.

Віцебскае тэхнічнае вучылішча № 19. Тут размешчан адзін з агітпунктаў горада. Ажыўлена ў гэтыя дні на агітпункце: для выбаршчыкаў чытаюцца лекцыі і даклады, наладжваюцца сустрэчы з вядомымі людзьмі горада.

На здымку: агітатар С. Літвін гутарыць з маладымі выбаршчыкамі.

Фота П. АЗАРЧАНКІ (БЕЛТА).

Ад выбараў да выбараў

Яшчэ чатыры гады назад многія культурна-асветныя ўстановы ў Кармянскім раёне знаходзіліся ў цесных, неабсталяваных памяшканнях. Не хапала музычных інструментаў, малы быў кніжны фонд.

Зусім іншы малюнак — сёння. Калі ў 1958 годзе ў раёне налічвалася 26 устаноў культуры, дык цяпер працуе 32 клубы і бібліятэкі, шмат чырвоных куткоў, дзесяць кінаперасовак і 14 стацыянараў. Летась, напрыклад, былі пабудаваны памяшканні для Лебядзёўскай, Вашчанскай сельскіх бібліятэк і раённы Дом культуры. Заканчваецца будаўніцтва Ворнаўскага сельскага клуба і клуба сельгасарцелі імя Леніна Струкачоўскага сельсавета. Пачынаецца будаўніцтва Барсукоўскага сельскага клуба на 250 месц.

Значныя зрухі адбыліся ў развіцці мастацкай самадзейнасці. Колькасць харавых, танцавальных, драматычных гурткоў павялічылася ў параўнанні з 1958 годам у два разы. У мінулым годзе самадзейныя артысты наладзілі для працоўных раёна 440 канцэртаў.

Чатыры гады назад кніжны фонд бібліятэк раёна складаў 85 тысяч экземпляраў, а сёння на бібліятэчных паліцах налічваецца амаль 112 тысяч экземпляраў кніг палітычнай, мастацкай, сельскагаспадарчай і іншай літаратуры.

У гэтыя дні ва ўсіх клубах і бібліятэках чытаюцца лекцыі і даклады па матэрыялах XXII з'езда КПСС, аб савецкай выбарчай сістэме, міжнародным становішчы, арганізоўваюцца сустрэчы з перадавікамі сельскагаспадарчай вытворчасці.

В. УШАЎ,
загадчык Кармянскага раённага аддзела культуры.

З кінакамерай па рэспубліцы

Мінская студыя навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў выпусціла на экраны гарадскіх кінатэатраў і сельскіх клубаў кіначасопіс «Савецкая Беларусь» № 1 (1962 г.), першы сюжэт якога прысвечаны сустрэчы новага, 1962 года.

У другім сюжэце расказваецца аб выдатнай перамозе будаўнікоў Бярозаўскай ДРЭС — пуску першага блока электрастанцыі.

Далей гледачы даведаюцца аб атамным рэактары Акадэміі навук БССР, дзе будуць праводзіцца важныя навуковыя даследаванні; пабываюць на будаўніцтве новага мікрагарадка на ўскраіне Брэста; убачаць новы арыгінальны 40-тонны аўтамабіль, створаны на Беларускім аўтамабільным заводзе. Два сюжэты прысвечаны працаўнікам вёскі.

Гледачы ўбачаць сатырычныя малюнкі мастака А. Чуркіна, пазнаёмяцца з маладымі кубінцамі, якія вучацца ў Беларускім універсітэце, даведаюцца аб шчаслівым жыцці былых рэпатрыянтаў-беларусаў, якія вярнуліся на радзіму з далёкай Аргенціны.

ТЭАТР

Федзя Пратасаў і іншыя

«ЖЫВЫ ТРУП» Л. ТАЛСТОГА Ў ТЭАТРЫ ІМЯ Я. КУПАЛЫ

У драме Льва Талстога «Жывы труп» ёсць такія словы: «Ліза, Лізавета Андрэеўна, Віктар. Я не вінаваты. А хачэў зрабіць лепш. А калі вінаваты... Прабачце, прабачце...» Гэта словы Федзі Пратасава і, здавалася б, самыя звычайныя словы, якімі не так ужо і многа сказана.

Аднак трэба бачыць, колькі ўкладвае ў іх пачуцця артыст Барыс Платонаў, які стварае на сцэне Тэатра імя Янкі Купалы вобраз Федзі Пратасава. Успомнім падзеі. Пратасава выклікае следчы. Лізу і яе другога мужа Віктара Карэніна абвінавачваюць у незаконным шлюбе, бо выявілася, што жывы першы муж — Федзя Пратасаў.

І вось герой, убачыўшы Лізу і Віктара, усім парывам душы падаецца да іх: «Ліза!» Ну, вядома ж, — Ліза... Так Федзя Пратасаў увесь час называў сваю былую жонку. І тут жа, на першых кроках, ён сілай волі прымусіў сябе спыніцца. Мабыць, зусім незнарок рукою крануўся сваёй шчакі. Рука на нейкае імгненне затрымалася, затым яна павалі апусцілася на азызлы, даўно не голены твар, на зашмальцаваны і падраны пінжак. І можа менавіта цяпер так востра адчуў Федзя, якая шырокая мяжа пралегла паміж ім і яго былой жонкай. Ён можа назваць яе цяпер толькі Лізаветай Андрэеўнай.

Зрэшты спектакль пачынае не Федзя Пратасаў. Пачынаюць іншыя. Анна Паўлаўна, маці Лізы, яе дачка Саша, пасля і сама Ліза. Па-рознаму яны ставяцца да Пратасава, але ўсе гавораць аб ім. І амаль спакойна. Тут прывыклі перш за ўсё думаць аб тым ці іншым этыкеце, аб прыстойных правілах паводзін. Ніхто з гэтых людзей не робіць ніякіх залішніх учынкаў, здаецца б, жывуць яны правільна, па законе. Але прыглядзецеся лепш, больш уважліва. І вы, вядома, убачыце штосьці вельмі непрыемнае. Які раўнадушны твар у Анны Паўлаўны (артыстка І. Ждановіч), калі прыходзяць трывожныя весткі аб Пратасаве... І нават Лізы (артыстка Т. Аляксеева), якая, здавалася б, вельмі клапоціцца пра свайго былога мужа і не раз гаворыць, што і цяпер кахае Федзю, — нават і яна ў сцэне са следчым, горда ўзняўшы галаву, праходзіць з Карэніным міма Пратасава. Гэта толькі Федзя, добры, чалавечны, можа нават крыху наіўны ў сваёй даверлівасці лічыць, што ўсе добрыя, цудоўныя людзі. Дзесьці і рэжысёр спектакля І. Папоў і акцёры давяраюцца гэтым словам героя амаль поўнасцю. Асабліва выканаўца ролі Віктара Карэніна А. Казачок. Часам занадта мяккі ён і лагодны.

Федзя Пратасаў звычайна гаворыць пра людзей толькі добрае таму, што ў самога яго вельмі многа дабраты, душэўнай шчодрасці. Ён любіць усіх тых, каму сам хоць што-небудзь зрабіў добрае. А яны не вельмі здольныя на гэта. Яны, часам, могуць спачуваць бядзе, але асабліва не патурбуюцца, каб ратаваць чалавека.

І, бадай, лепш за ўсіх раскрывае характар такіх людзей артыстка В. Галіна — выканаўца ролі Анны Дзмітраўны. Гераіня клапоціцца аб сваім адзіным сыне Віктару, клапоціцца, вядома, па-мацярынску шчыра. І ўсё ж як мала ў яе душы ўсхваляванасці, сапраўднага пачуцця, і як многа абыякавага і халоднага. Яна можа заплакаць у любы час, але болей дзеля прыстойнасці. І толькі крыху, як гэтага патрабуюць правілы добрага тону. Яна і словы стараецца вымаўляць на французскі манер, асабліва падкрэсліваючы насовыя гукі, як гэта [illegible]. І ва ўсім — і ў манерах, і ў рухах, і ў пачуццях — прыкметны арыстакратызм.

У купалаўскім тэатры далёка не ўсе акцёры, асабліва маладыя, могуць належным чынам увасобіць вобразы арыстакратаў. Нярэдка на сцэне яны атрымліваюцца занадта ўжо, мякка кажучы, праставатымі. У В. Галіны можна вучыцца ўмельству пераўвасаблення ў вобраз, хоць вучацца гэтаму ў тэатры, мабыць, яшчэ мала.

Бедпавата ў спектаклі і афармленне. Нейкія занадта старыя, пацёртыя рэчы бачым мы ў доме Пратасавых і Карэніных. Занадта мізэрныя ў мужчын касцюмы. Князь Абрэзкаў у сцэне адзеты вельмі далёка ад [illegible]. Спектакль вымагае большай увагі да афармлення. Тым больш, што ўсё гэта павінна [illegible].

Другі чалавек, відаць, жыў бы ўвесь свой век у тым асяроддзі, у якім спачатку быў Федзя Пратасаў. І можа нават жыў бы [illegible]. І ён ніколі не адрокся б, што ён з прыстойнай сям'і і атрымала добрае выхаванне. А вось Пратасаў, якога нам паказвае Б. Платонаў, так не можа. Занадта чулы ён для арыстакратычнага асяроддзя, занадта тонка і балюча ўспрымае нават самыя нязначныя няшчырасць і фальш.

І не стаў Пратасаў жыць з жонкай, якая, тоячыся, кахала іншага. Не такі ён чалавек, каб перашкаджаць шчасцю людзей. Ды і самому Федзю было тут душна, вельмі-вельмі душна. Яго вабілі, клікалі да сябе цыганскія песні, танцы. Зусім не за «цыганшчыну» палюбіў іх Пратасаў. У гэтых песнях і танцах дыхае, жыве вольнае раздолле, у іх вялікі парыў душы, так многа шчырых пачуццяў.

Упершыню мы сустракаемся з Федзем Пратасавым, калі ён слухае цыганскую «Шэл мэ версте», калі ён так настойліва просіць праспяваць яшчэ «Не вячэрнюю». Шчыра кажучы, гэтая сцэна не лепшая ў спектаклі. Хор цыганоў гучыць вельмі ўжо пасрэдна і, канешне, цяжкавата яму запаланіць душу Федзі. Дый і месца яго самога ў гэтай сцэне рэжысёрам вызначана не дакладна, так, што ў першыя хвіліны нават мусіш задаваць сабе пытанне:

— А дзе ж Федзя Пратасаў?

Б. Платонаў «разыгрываецца» ў спектаклі паволі. Яго ўсхваляванасць, душэўны разлад нарастаюць ад сцэны да сцэны. Вось праслухаў Пратасаў песні, вось сустрэўся ён з адным чалавекам, з другім. І столькі ў яго набралася на душы, на сэрцы...

Расказаць бы ўсё гэта каму-небудзь. Хоць бы адзін чалавек зразумеў яго, Федзю, назаўсёды пакінуўшага вялікасвецкае грамадства, чаму ён так ніяк «апусціўся». А можа б, зразумелі б яго, і тады, пэўна ж, лягчэй было б на душы.

Здаецца, герой увесь час пакутліва шукае такога чалавека. Каму б гэта хоць на некалькі хвілін адкрыць сваю душу, каму расказаць аб самым балючым?.. Віктару? Не, не зразумее, занадта ён далёкі ад усяго гэтага. Сам разумны, чулай душы. [illegible]

Здавалася б, вось сцэна, у якой [illegible] Пратасава. Успомнім сітуацыю: у руках героя рэвальвер. Ён наважыўся пакончыць жыццё самагубствам. Федзя застаецца адзін на адзін з сабою, са сваімі думкамі. У спектаклі гучыць музыка. Прыглушана, ледзь чутна. Музыка і песні, магчыма, лёс Федзі [illegible]. Дзяцей і людзей яго асяроддзя будуць на розныя лады гаварыць: якое бессэнсоўнае жыццё было ў Федзі Пратасава, якія недарэчныя былі яго ўчынкі. Ніхто па сутнасці не ўведае аб ім, і, вядома, не зразумее Федзю.

І ўсё ж платонаўскі Пратасаў расказаў пра сябе. На ўвесь голас, так, як гэта можа зрабіць чалавек адкрытай, шчырай душы, вялікага сэрца. Вось ён адзін у непрыстойным, брудным шынку, у лахманах, даўно не голены, з ускудлачанай галавой і крыху падвыпіўшы. А поруч з ім — амаль у такім жа стане і, мабыць, такі ж няшчасны, як і Федзя, мастак Петушкоў. Там, недзе ў глыбіні шынка п'юць гарэлку, скандаляць з-за жанчыны. А Федзя не бачыць, не чуе ўсяго гэтага. Ён расказвае і расказвае... Пра светлае, чыстае каханне да Машы. Пра тое, што яму, як і ўсім людзям яго асяроддзя, неабходна было служыць, павялічваць паскудства, у якім жывеш, нажываць грошы. І праз тое, што не здолеў ён рабіць гэта, і запіў, загуляў. І як няскладна ў яго атрымалася з жонкай.

Расказвае Пратасаў паволі, як самае сваё патаемнае, набалелае. І, здаецца, лёгка яму цяпер на душы, словы так і льюцца, так і льюцца... Не, не перадасі ўсяго гэтага ў газетным артыкуле. Трэба слухаць самога Федзю Пратасава ў выкананні Б. Платонава. Трэба бачыць, як усталёўваецца ў гэтай сцэне трапяткая атмасфера, як прыціхае, нават зусім замірае ўся глядзельная зала. Трэба бачыць, як словы Пратасава запаланяюць сэрца мастака Петушкова (артыст Т. Кін-Камінскі), на якую вышыню ўзнімаюць яны душу чалавека. І гэта ў асноўным раскрыта толькі ў словах: «Я разумею, разумею», бо роля Петушкова ў п'есе мае службовы характар.

Пратасаў натхнёна расказвае, Петушкоў з захапленнем слухае. Бліскучы дуэт вялікага майстра Б. Платонава і акцёра малодшага пакалення — Т. Кін-Камінскага. Выдатная сцэна!

Калі б нават у «Жывым трупе» была высокамастацкай толькі гэтая сцэна, а ўсё астатняе не заслугоўвала ўвагі, то і тады можна было б некалькі разоў глядзець спектакль.

Але яна ў пастаноўцы не адна. Вось чаму я гавару аб недахопах, няхай часам, магчыма, і дробных, — таму што спектаклю можна прад'явіць вельмі высокі рахунак. Тым больш, што недахопаў ва ўсякім разе магло быць менш. І калі зноў зайшла аб іх гаворка, трэба сказаць, што артыст П. Пекур пакуль што яшчэ не глыбока раскрывае сацыяльную сутнасць вобраза следчага, часам занадта захапляючыся вонкавай характарнасцю. Бліскучая сцэна ў драме Льва Талстога ў спектаклі, безумоўна, бляднее ад гэтага. Ды і сцэна Петушкова і Пратасава, пра якую ішла гаворка, некалькі траціць ад таго, што ў нейкія хвіліны вульгарныя паводзіны наведвальнікаў шынка перашкаджаюць засяродзіцца на галоўным.

У спектаклі вельмі яшчэ патрэбны такія-сякія карэктывы пастаноўшчыка. Калі ж гаварыць аб рэжысёрскай рабоце І. Папова ў цэлым, то яна цікавая. Галоўнае перш за ўсё ў тым, што пастаноўшчык, фігуральна кажучы, здолеў «памерці» ў акцёры, што ён у спектаклі ўсім ахвяруе для таго, каб наша ўвага была засяроджана на людзях, якія жывуць і дзейнічаюць на сцэне.

Аб умелай арганізацыі спектакля — хочацца гаварыць іменна такім азначэннем — мы мяркуем і па роўнаму, зладжанаму рытму ўсёй пастаноўкі. Рэжысёр пра сябе так-тоўна амаль нідзе не напамінае, хіба што толькі ў фінале, вельмі выразным і драматычным.

...Па службовай лесвіцы ў судзе і вакол яе ходзяць людзі. Самыя розныя. Рознае ў іх жыццё і думкі. Раптам чуецца стрэл — і на першыя прыступкі лесвіцы падае Федзя Пратасаў. Яго акружаюць сваякі. Астатнія ж усё сноўдаюцца наўкола. І неўзабаве недзе ў глыбіні залы ўзнікае крык, нават лямант. Гэта крычыць Маша, тая самая цыганка Маша, якая ўсю сябе аддавала каханню да Пратасава, нічога не патрабуючы ўзамен. Мабыць, яна толькі што ўведала пра страшнае і непапраўнае. І на нейкае імгненне замерлі, узрушаныя лямантам Машы, усе прысутныя на прыступках казённай халоднай лесвіцы.

Праменні пражэктараў асвятляюць дваіх — Федзю Пратасава і Машу. А людзі ўсё стаяць... Мабыць і яны зразумелі, што здарылася. Быў чалавек—і няма. Не захацеў жыць. Застаўся аб гэтым чалавеку толькі ўспамін...

Успамінаць пасля спектакля аб платонаўскім Пратасаве нельга без хвалявання. Платонаў узрушае ў поўным сэнсе слова, гэта адна з яго выдатных акцёрскіх работ.

І хоць Федзю Пратасаву не пашчасціла ў жыцці, яму вельмі пашанцавала на сцэне. У гэтай ролі выступалі Іван Бярсенеў, Мікалай Сіманаў, Міхаіл Раманаў. Работу Барыса Платонава можна залічыць у адзін рад са створанымі імі характарамі — яна з'яўляецца адной з лепшых трактовак вобраза Федзі Пратасава на савецкай сцэне.

Анатоль САБАЛЕЎСКІ.

У студэнтаў — зімовыя канікулы. Эльвіра Анціпіна, Ірына Сула і Генрыета Ржэўская з Гродзенскага педінстытута праводзяць іх у доме адпачынку «Рось».
Фота А. ПЕРАХОДА. БЕЛТА.

КНІГУ—Ў КОЖНЫ ДВОР

— Некалькі год назад у нашу бібліятэку заходзіла толькі моладзь ды вучні, — гаворыць загадчыца Міхалёўскай сельскай бібліятэкі тав. Гаўрыкава. — А зараз... вось, паглядзіце. — Яна паказала фармуляр калгасніцы Ганны Пятроўны Калянковіч. За мінулы год яна прачытала 32 кнігі.

У Міхалёўскай сельскай бібліятэцы налічваецца восем тысяч кніг, абслугоўвае яна 560 двароў, а паслугамі яе карыстаецца 670 чытачоў. Працуюць дзве перасоўкі, якімі загадваюць актывісты-камсамольцы Іван Рагуцкі і Галіна Шырокая.

Акрамя таго, пры клубе, што знаходзіцца ў цэнтры калгаса імя Дзяржынскага, ёсць бібліятэка з кніжным фондам у 3.500 экземпляраў. У ёй налічваецца 370 чытачоў.

Такім чынам, з кожнага калгаснага двара ёсць чытач у той або іншай бібліятэцы.

С. ГРЫБОЎСКІ.
Бабруйскі раён.

Выстаўка твораў Барыса Малкіна

У салоне-магазіне і ў клубе пісьменнікаў Беларусі адкрылася выстаўка твораў мастака Барыса Малкіна.

На выстаўцы, прысвечанай трыццацігоддзю творчай дзейнасці мастака, прадстаўлена больш чым 150 работ. Цікавыя акварэлі Б. Малкіна вызначаюцца шырынёй тэматыкі. На акварэльных лістах — жыццё турэцкіх гарадоў і багатых парыжскіх вуліц. Беднае існаванне стамбульскіх працаўнікоў паказана ў малюнку «Вулачка ў Стамбуле».

Прыцягваюць увагу эскізы дэкарацый да спектакляў. Шмат гадоў мастак працуе ў жанры тэатральнай рэкламы. На выстаўцы мы бачым афішы-плакаты, якія вызначаюцца лаканізмам графічнай мовы. Добрыя памятныя рысункі, прысвечаныя VI Сусветнаму фестывалю моладзі і студэнтаў.

Б. Малкін выступае і як афарміцель кніг, яго вокладка да кнігі А. Герцэна «Былое і думы» і тытульны ліст зборніка вершаў Рылянкова «Развітанне з юнацтвам» — лепшыя з гэтай серыі.

Падзеі. Факты. Навіны

□ Беларускі дзяржаўны аркестр народных інструментаў выехаў на гастролі ў братнюю Украіну. За час гастролей беларускія артысты выступяць з канцэртамі у Палтаўскай, Луганскай, Кіеўскай, Жытомірскай і іншых абласцях. У праграме — беларускія і рускія сучасныя і народныя песні, творы савецкіх кампазітараў. У канцэртах прымаюць удзел салісты А. Балацкая (Белдзяржфілармонія) і заслужаны артыст РСФСР, саліст Вялікага тэатра СССР І. Скабцоў.

□ Беларуская дзяржаўная ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга філармонія арганізуе шэфскія канцэрты, прысвечаныя выбарам у Вярхоўны Савет СССР. Днямі на гастролі ў абласныя цэнтры выехала брыгада артыстаў. Яна выступіць з канцэртамі ў Гомельскай і Мінскай абласцях.

□ Нядаўна ў калгасе «Ленінскі шлях» Радунскага раёна адкрылася новая бібліятэка. Тут у вялікім выбары палітычная, мастацкая і сельскагаспадарчая літаратура.

□ Добрая слава ідзе пра драматычны калектыў клуба будаўнічага ўпраўлення № 15 горада Слуцка. Нядаўна самадзейныя артысты падрыхтавалі камедыю Я. Купалы «Прымакі».

НА АБМЕРКАВАННЕ ГРАМАДСКАСЦІ

На многіх гарадскіх і сельскіх кінаўстаноўках рэспублікі ў гэтыя дні арганізаваны паказ хранікальна-дакументальных і навукова-папулярных кінафільмаў, аўтары якіх вылучаны на атрыманне Ленінскіх прэмій 1962 года.

Аб першым у свеце палёце ў космас савецкага касманаўта Ю. Гагарына расказвае гледачам каляровая поўнаметражная кінакарціна «Першы рэйс да зорак» вытворчасці Цэнтральнай студыі дакументальных фільмаў і Маскоўскай студыі навукова-папулярных фільмаў. Бяспрыкладнаму палёту вакол зямлі другога савецкага касманаўта маёра Г. Цітова прысвечана каляровая навукова-папулярная кінакарціна «Зноў да зорак».

З цікавасцю прагледзяць гледачы і каляровы фільм «Людзі блакітнага агню», які расказвае аб будаўніцтве буйнейшай падземнай магістралі газаправода — Бухара — Самарканд — Ташкент.

Пра здзяйсненне ленінскага плана электрыфікацыі нашай краіны расказвае навукова-папулярная карціна «...Плюс электрыфікацыя»...

На экранах рэспублікі ў гэтыя дні таксама дэманструюцца мастацкія кінакарціны «У тваіх руках жыццё» і «Пікавая дама», за выкананне галоўных роляў у якіх артыст О. Стрыжэнаў вылучаны кандыдатам на атрыманне Ленінскай прэміі.

ЯСНА БЕЗ СЛОЎ.

Мал. Ул. БАРАНОЎСКАГА.

МАСТАЦТВА ЛЮБВІ ДА ЛЮДЗЕЙ

7 лютага г.г. спаўняецца 150 год з дня нараджэння выдатнага англійскага пісьменніка Чарлза Дзікенса. Па рашэнню Сусветнага Савета Міру гэту дату адзначае ўсё прагрэсіўнае чалавецтва.

У пачатку трыццатых гадоў мінулага стагоддзя ў англійскіх газетах «Іўнінг кронікл» і «Манслі мэгезін» з'явіліся нарысы і фельетоны, падпісаныя невядомым датуль Бозам. Яны адразу прыцягнулі ўвагу многіх чытачоў уменнем аўтара пісаць аб самых будзённых падзеях і простых людзях ярка, востра і захапляюча.

У 1837 годзе лепшыя з гэтых публікацый увайшлі ў кнігу пад назвай «Нарысы Боза», са старонак якой перад намі паўстае Лондан, яго вуліцы і плошчы, напоўненыя людзьмі, якія вечна спяшаюцца. Вострым позіркам журналіста ўбачыў Боз не толькі раскошу багатых кварталаў, але і жахлівую галечу трушчоб англійскай сталіцы, дзе туліліся жабракі і бяздомныя — людзі, што страцілі ўжо ўсякую надзею на лепшае жыццё.

Неўзабаве стала вядома, што аўтарам кнігі «Нарысы Боза» з'яўляецца былы клерк судовай канторы Чарлз Дзікенс. Няма патрэбы пераказваць яго біяграфію. Ён сам расказаў аб сваім жыцці ў многіх сваіх раманах, і асабліва ў аўтабіяграфічным «Давідзе Коперфільдзе».

Праз усе яго кнігі праходзяць ніколі не згасаючая вера ў чалавека і жаданне палепшыць жыццё тых, хто з раніцы да вечара, не разгінаючы спіны, працуе на другіх.

«Дзікенс, — пісаў Максім Горкі, — застаўся для мяне пісьменнікам, перад якім я пачціва схіляюся, — гэты чалавек здзіўляюча авалодаў найбольш цяжкім мастацтвам любві да людзей».

Напэўна многія паклоннікі Чарлза Дзікенса запомнілі знамянальную дату — 13 мая 1827 года. У гэты дзень містэр Піквік з членамі свайго клуба пачаў трыумфальнае падарожжа па Англіі, так ярка адлюстраванае ў адной з самых вясёлых кніг сусветнай літаратуры «Пасмяротныя запіскі Піквікскага клуба». Кніга гэтая ў пачатку выдавалася асобнымі выпускамі. Першы выпуск выйшаў усяго толькі ў колькасці 400 экземпляраў, а вось ужо пятнаццаты выпуск пажадалі прачытаць 400.000 чалавек. «Усе класы — вышэйшыя разам з ніжэйшымі — былі захоплены кнігай, — піша біёграф Дзікенса Форстэр. — Суддзі ў залах суда, хлапчукі на вуліцах, людзі сур'ёзныя і лёгкадумныя, маладыя і старыя, тыя, што пачыналі жыццё, і тыя, што яго пакідалі — усе ў роўнай ступені не маглі ўстояць супраць чароўнасці «Запісак».

У гэтай кнізе, бадай, больш, чым у іншых творах праслаўленага англійскага пісьменніка, праявіўся яго непараўнальны гумар. Гэтая якасць таленту Дзікенса адбілася і на характарыстыцы персанажаў рамана, і на забаўных яго сітуацыях, і на мове, і на ўменні па-майстэрску карыстацца рознымі камічнымі эфектамі. Чытач весела смяецца з рэспектабельнага Піквіка, які часта трапляе ў няёмкае становішча, з Джынгля і з Сэма Уэлера — тыповага лонданца, які, не мудруючы, выказвае сентэнцыі — адну дасціпнейшую за другую.

У гэтай кнізе малады аўтар яшчэ поўны надзеі, што ценявыя бакі англійскага жыцця, аб якіх ён гаворыць тут мімаходам, павінны знікнуць, што зло будзе пакарана і дабрадзейнасць пераможа.

Але вось наступныя кнігі Дзікенса — «Прыгоды Олівера Твіста», «Жыццё і прыгоды Нікаласа Нікльбі» і «Крама старажытнасцей» напісаны ў зусім іншым плане. Гэта творы пра абяздоленых і прыгнечаных, пра тых, хто жыве ў трушчобах Лондана, хто спазнаў увесь цяжар чалавечага існавання. У іх Чарлз Дзікенс выступае як майстар сацыяльнага рамана. Суровая праўда англійскай рэчаіснасці знаходзіць у кнігах яркае і правільнае выяўленне. Аднак вострыя сацыяльныя супярэчнасці, адлюстраваныя тут, Дзікенс прабуе вырашыць у маральным плане, верачы яшчэ, што абстрактныя ідэалы дабра і справядлівасці возьмуць верх над сіламі зла і каварства. Адсюль і характэрныя для многіх дзікенсаўскіх кніг шчаслівыя канцоўкі.

У студзені 1842 Дзікенс перасякае акіян і прыязджае ў Амерыку. Пражыўшы тут амаль пяць месяцаў, Дзікенс вярнуўся ў Англію перакананым праціўнікам «амерыканскага спосабу жыцця». Аб гэтым ён на ўвесь голас заявіў у публіцыстычнай кнізе «Амерыканскія нататкі» і ў рамане «Жыццё і прыгоды Марціна Чэзлвіта».

Хваленая «краіна неабмежаваных магчымасцей» не спадабалася Дзікенсу. «Розум і высакароднасць пачуццяў», — пісаў ён, — заціснуты ў амерыканцаў «пагоняй» за прыбыткам і нажывай. Англійскі пісьменнік падкрэслівае яўную супярэчнасць паміж амерыканскай канстытуцыяй, якая ў залатой раме пад шклом выстаўлена для ўсеагульнага агляду, і страшэннай сацыяльнай рэчаіснасцю Злучаных Штатаў Амерыкі. Дзікенс наведаў вядомую нью-йоркскую турму, што называецца «Дамавінай» і поўнасцю апраўдвае сваю страшную назву; ён убачыў адваротны бок амерыканскай буржуазнай дэмакратыі, выкрыў закулісныя махінацыі ў час выбараў, і, нарэшце, вывеў на чыстую ваду тых, хто спрабаваў прыкрыць «найвялікшую ганьбу Амерыкі», «агідную пляму» амерыканскай рэчаіснасці — рабства неграў.

Са знішчальным сарказмам высмейвае Дзікенс прадажны амерыканскі друк. У рамане «Марцін Чэзлвіт» дадзена бязлітасная характарыстыка падобнага роду органам друку, накшталт «Нью-Йоркскай памыйніцы», «Нью - Йоркскага шпіёна» або «Нью-Йоркскага скандаліста». Так, напрыклад, газета «Памыйніца» паведамляе «аб абуральным махлярстве дзяржаўнага сакратара, зробленым ім ва ўзросце васьмі год ад нараджэння і выкрытага за вялікія грошы яго ўласнай нянькай».

У канцы саракавых гадоў Дзікенс завяршае работу над буйнейшым сваім раманам «Домбі і сын», аб якім Бялінскі сказаў, што «гэта — цуд».

«Зямля, — пісаў у гэтай кнізе Дзікенс, — створана была для гандлёвых аперацый Домбі і сына. Сонца і месяц прызначаны для асвятлення іх спраў. Морам і рэкам загадана насіць іх караблі... Зоркі і планеты рухаюцца ў сваіх арбітах, каб у спраўнасці ўтрымліваць сістэму, цэнтрам якой былі «Домбі і сын»...

У вобразе Домбі паказаны характэрныя рысы англійскага буржуа, халоднага, чэрствага, эгаістычнага, усё жыццё якога накіравана да адной мэты — да нажывы.

У галерэі мастацкіх вобразаў, створаных Дзікенсам, вобраз купца Домбі, бадай, самы каларытны і яркі. Не выпадкова В. Бялінскі ў пісьме да В. Боткіна ў снежні 1847 года пісаў, што «такога багацця фантазіі на вынаходніцтва рэзка, глыбока, правільна намаляваных тыпаў я і не падазраваў не толькі ў Дзікенса, але і наогул у чалавечай натуры».

Новы ўздым чартысцкага руху ў Англіі ў пяцідзесятыя гады выклікае ў Дзікенса цікавасць да сацыяльных пытанняў, адказы на якія ён прабуе даць у раманах «Халодны дом» і «Цяжкія часы». Гэтыя сацыяльныя раманы Дзікенса, якія сведчылі аб узмацненні ў яго творчасці крытычных і сатырычных тэндэнцый, паказалі ў той жа час і абмежаванасць яго крытычнага рэалізму. Спроба Дзікенса адлюстраваць у рамане «Цяжкія часы» забастовачны рух і стварыць вобразы рабочых-чартыстаў не ўвянчалася поспехам.

Апошнія творы пісьменніка, напісаныя ў канцы жыцця, прасякнуты неўласцівым для ранейшага Дзікенса налётам песімізму, бо яму невядомы былі канкрэтныя шляхі для ажыццяўлення сваіх станоўчых ідэалаў.

Але Чарлз Дзікенс заставаўся быць пісьменнікам-дэмакратам, «абаронцам ніжэйшых класаў, карнікам хлусні і крывадушнасці» (М. Чарнышэўскі).

Адзначаючы 150 год з дня нараджэння выдатнага англійскага пісьменніка, мы цэнім яго дэмакратызм, яго любоў да простага чалавека з народа, вялікага мастака слова, які стварыў бессмяротныя творы, што ўвайшлі ў неўміручы фонд агульначалавечай культуры.

Н. ЛАПІДУС,
кандыдат філалагічных навук.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.
АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва—3-24-62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.
«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу
АТ 00046
Друкарня выдавецтва «Звязда».